

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کارنامک خودنوشت

(فهرست آثار نامم تیرماه ۱۳۹۶)

رسول جعفریان

فهرست

۳.....	کوتاه، از گذشته تا حال
۸.....	تألیفات
۵۸-۳۸.....	تحقیق و ترجمه

بنام خداوند جان و خرد کزین برتر اندیشه بر نگذرد

کوتاه، از گذشته تا حال

روز نهم تیرماه ۱۳۴۳ به عنوان پنجمین فرزند یک خانواده ده نفری به دنیا آمدم. پدر مرحومم عباس، کارگر بود و مادرم صغری - که خدای بزرگ طول عمرش دهد - ضمن خانه‌داری، در آن روزگار و در منزل، اوائل به کار پنبه زنی و بعدها به فروش پارچه می‌پرداخت، و بدین ترتیب زندگی ما می‌گذشت. مادرم سواد مکتبی داشت، و بسیار پرحافظه بود و هست، پدرم می‌خواند، و این اواخر آرزایم سخت داشت. ایشان در ۲۶ تیرماه سال ۱۳۸۷ (۱۳ رجب) به رحمت خدا رفت. برادر بزرگ‌ترم محمدعلی به مدرسه و سپس دانشگاه رفت و حقوق خواند. کلاس اول راهنمایی را با موفقیت و شاگرد اولی تمام کرده بودم (سال ۵۵) که توسط یکی از دوستانم که سال‌هاست مرحوم شده، دعوت به مدرسه طلبگی شدم. تابستان سال ۵۵ در مدرسه ذوالفقار اصفهان ثبت نام کردم و تا پایان بهار ۵۷ آنجا و اندکی هم مدرسه صدر یعنی در اصفهان بودم. سپس به قم آمدم. در مدرسه رسالت که مدرسه‌ای مدرن بود، ثبت نام کردم. درس‌های معمول را در همین مدرسه و نیز حوزه به صورت آزاد می‌خواندم. تا سال ۱۳۶۰ که به جمع شاگردان مؤسسه «در راه حق» پیوستم تا درس‌های

تخصصی فلسفه و... را بخوانم. یک سال تمام، روزانه چهار ساعت. بیشتر نزد آقایان مصباح و احمد احمدی و مظاهری. پیش از آن هم به فلسفه علاقه‌مند بودم. از اواخر سال ۶۱ به تاریخ روی آوردم، و با استاد سید جعفر مرتضی آشنا شدم. همزمان درس‌های حوزه ادامه داشت و گذشته از سطح، چند سالی از درس آیات منتظری، و سید مهدی روحانی و خرازی استفاده کردم، اما دغدغه اصلی من تاریخ اسلام شده بود. آشنایی با استاد مرتضی، همان حساسیت‌های ایشان را تا حدودی به بنده منتقل کرد. از سال ۶۲ به تدریس دروس معارف پس از بازگشایی دانشگاه‌ها پرداختم. به مرور بیشتر درس تاریخ اسلام و ریشه‌های انقلاب اسلامی را می‌گفتم؛ اندکی در اصفهان و سپس تهران که تا سال ۷۳ ادامه داشت. برای درس تاریخ اسلام، در پی نوشتن متنی بودم. در مؤسسه در راه حق، طی سال‌های ۶۳ - ۶۴ کتاب «پیش‌درآمدی بر شناخت تاریخ اسلام» را نوشتم؛ که بعدها مقدمه‌ای شد تا در ادامه آن، «تاریخ سیاسی اسلام» را در دو جلد تا پایان عصر اموی نگاشتم. همین زمان، به خاطر درس ریشه‌های انقلاب به تحقیق درباره تاریخ معاصر علاقه‌مند شدم. در این زمینه استادی نداشتم و از منابع مکتوب استفاده کردم. بدین ترتیب در دو زمینه تاریخ اسلام و تاریخ معاصر کار می‌کردم. «تاریخ تشیع» هم از سال ۶۵ به دلیل تدریس این درس در دانشگاه اصفهان و بعد تربیت معلم تهران ضمیمه شد. حاصل هر یک از این گرایش‌ها آثاری بود که این سال‌ها نوشتم. به جز استاد مرتضی، از آیت الله سید مهدی روحانی و مرحوم احمدی میانجی هم بهره بردم. از اولی بیشتر شفاهی و از دومی مکتوب که البته خدمتشان هم می‌رسیدم. از سال ۶۹ به صفویه علاقه‌مند شدم و نخستین کارم در سال ۷۰ منتشر شد که ادامه یافت. این زمان فراوان خدمت استاد فرزانه مرحوم سید عبدالعزیز طباطبائی می‌رسیدم. از طریق ایشان با استادم مرحوم سید محمدعلی روضاتی آشنا شدم که تا زمان درگذشت

ایشان، ۲۳ سال خدمتشان می‌رسیدم. با استاد افشار از سال ۶۹ که تاریخ تشیع من را در مجله آینده معرفی کردند، آشنا شدم و تا زمان درگذشت با ایشان در ارتباط بودم. از سال ۷۱ زمینه تازه‌ای هم علاوه شد که موضوع حج، اماکن مقدسه و سفرنامه‌های حج بود. از نظر شغلی، تا سال ۷۳ درس‌های عمومی در دانشگاه می‌گفتم، هرچند اندکی هم درس‌های اختصاصی در اصفهان و دانشگاه تربیت معلم داشتم. مدت شش سال دانشگاه را ترک کردم تا آن که سال ۷۹ رسمی شدم. سال ۸۵ به دانشگاه تهران منتقل شدم، در حالی که استادیار بودم. مدتی بعد دانشیار شده و سپس در سال ۹۴ استاد شدم.

بنابراین پنج حوزه کاری داشته‌ام: ۱. تاریخ صدر اسلام؛ ۲. تاریخ معاصر بیشتر مشروطه که مدتی رها شد، ولی از سال ۷۹ با نوشتن کتاب «جریان‌ها و سازمان‌ها» دوباره آن را پی گرفتم؛ ۳. تاریخ تشیع که همچنان و تاکنون دلبستگی به آن دارم؛ ۴. تاریخ صفویه که آثار متعددی در این زمینه نوشته‌ام؛ ۵. حج و ادبیات آن.

از سال ۸۸ به تدریج به بحث تاریخ علم علاقه‌مند شدم. این علاقه بیشتر به خاطر درس فرهنگ و تمدن اسلامی بود. شرح آن به‌اند برای وقت دیگر، اما مجموعه مقالاتی که در این سال‌ها نوشتم، حاصلش کتاب «مفهوم علم در تمدن اسلامی» شد؛ یک بار توسط نشر علم چاپ شد و بار دوم با اضافات فراوان، به صورت محدود و به صورتی که الان رایج شده، یعنی چاپ دیجیتال، عرضه کردم. بعد از آن هم مقالات فراوانی نوشته و اکنون نیز یکی از دغدغه‌های اصلی من است. در واقع، هیچ کدام از این علائق از من دور نشده است؛ گو اینکه به برخی از آثارم علاقه بیشتری دارم و وقتم را صرف آنها می‌کنم، اما برخی را که رها کرده‌ام، باز هم در هوای آنها هستم.

در بیشتر این زمینه‌ها سعی کرده‌ام آثاری عرضه کنم که تازه‌ای در آنها باشد.

امیدوارم توانسته باشم در هر کدام از این زمینه‌ها قدمی بردارم. برخی از این آثار مانند تاریخ سیاسی اسلام و تاریخ تشیع و اطلس شیعه به عربی ترجمه شدند. برخی طی سالیان کتاب درسی یا منبع امتحان دکتری و ارشد بودند.

در طول این سال‌ها، به هوای آنچه در جامعه بوده و با افکار من هماهنگ می‌شده، علائق سیاسی و فکری خاصی داشته‌ام. برخی از آنها به تدریج عوض شده و خوشبختانه مراقب این عوض شدن بوده‌ام. علتش هم این است که گزارش شخصی از تغییراتم نوشته‌ام. به علاوه برخی از آثارم هم نشانه برخی از دوره‌هاست. به آن آثار هم بی‌علاقه نیستم، اما حقیقت فکرم از آنها دور شده است. مردی این نیست که آدم از سال ۶۰ تا الان که ۹۶ است و یک دنیا فکر تازه و پژوهشهای جدید و اندیشه‌های نو آمده، یک حرف بزند. آدمی سنگ که نیست؛ به هر حال، تغییراتی در فکرش رخ می‌دهد. من هم استثناء نبوده‌ام. برخی چند برابر عوض می‌شوند اما چون خودشناس نیستند، فکر می‌کنند همیشه همین بوده‌اند. فکر می‌کنم این افراد ابله هستند، بخش کوچکی از اندیشه‌های ما تحت تأثیر عقل فردی ماست، عمده از بیرون و اندیشه‌های پراکنده در اطراف ماست و طبیعی است که ما در میان امواج خروشان افکار و اندیشه‌ها، دست و پا بزنیم و هر بار به تخته پاره‌ای آویخته، خود را نجات یافته تلقی کنیم، تا موجی دیگر برآید و ما را به تخته پاره دیگر برساند، اگر نابود نکند.

کارهای چاپی این بنده خدا، در دو زمینه تألیف و تصحیح و هم ترجمه است. اینها را در دو بخش «تألیف» و «تصحیح و ترجمه» ارائه کردم که ملاحظه خواهید فرمود. به روشنی از فهرست حاضر بر می‌آید، که کارهای تصحیح و ترجمه در ادامه همان افکاری بوده که آثار تألیفی را پدید آورده است. این فهرست چون الفبایی است، طبعاً ترتیب زمانی ندارد، گرچه سال نشر همه مشخص

است. و نکته دیگر این که اگر می بیند کتابچه‌ای شده! به خاطر توضیحاتی است که ذیل بسیاری از عناوین داده‌ام و سعی کردم در باره نگارش آنها و نیز پاره‌ای کارهای تکراری از نظر نگارش و نشر را شرح دهم تا کسی در باره آنها به خطا نیفتد.

حالا که نهم تیرماه ۹۶ رسیده، و من ۵۳ بهار پشت سر گذاشته‌ام، در درجه اول باید ابراز شرمندگی بکنم که نتوانسته‌ام سهمی را که باید و شاید در پیشبرد دانش تاریخ داشته باشم، و بیشتر ورق سیاه کرده‌ام، و ثانیاً اینکه اگر دست به نشر این کارنامه زدیم، بر این بود تا اگر کسانی به هر دلیل قصد مراجعه به آثار بنده را داشتند، از زبان خودم آنها و تغییراتشان را در چاپ‌های مختلف بخوانند تا بعدها در این مورد، کمتر خطا روی دهد. در هر حال، و البته که هر لطفی خداوند متعال به بندگانش داشته باشد، نعمتی است که باید آن را گفت، اما باز هم شرمنده‌ام؛ اگر کسی تصور کند این فهرست برای ابراز وجودی است که اصلاً اصل و فرعش در قیاس با رحمت و نعمت بیکران الهی، پرکاهی هم نیست، پاسخی برای گفتن ندارم.

و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین

(قم: تیرماه ۱۳۹۶)

تالیفات

۱. آثار اسلامی مکه و مدینه، تهران، نشر مشعر. نخستین بار این کتاب در سال ۱۳۷۳ ش منتشر شد. بعدها به طور متناوب اصلاحات و اضافاتی در آن صورت گرفت و چاپ اخیر آن حوالی ۱۳۹۱ منتشر گردید. این کتاب برای دفتر نمایندگی ولی فقیه در سازمان حج و برای استفاده روحانیون و مدیران نوشته شد و همواره کتاب امتحانی آنان برای اعزام بود. تعداد قابل توجهی از تصاویر آن از خود بنده است. موارد فراوانی نیز تحقیقات خاص محلی است که طی سفر انجام داده و نوشته‌ام.

۲. احوال و آثار بهاء‌الدین محمد اصفهانی مشهور به فاضل هندی، قم، انصاریان، ۱۳۷۴. در سالی که این اثر نشر شد، مرکزی در تحت فولاد اصفهان برای آبادی آن قبرستان ایجاد شده بود. بنا شده بود قبر فاضل هندی را هم درست کنند. بنده هم این شرح حال را به علاوه چند رساله از وی منتشر کردم. شرح حال فاضل هندی را در مقدمه کشف اللثام هم ترجمه و منتشر کردند.

۳. ارزیابی مناسبات فکری آیه‌الله شهید مطهری و دکتر علی شریعتی، تهران، ۱۳۶۸. بهانه نگارش این جزوه کوچک، نامه‌ای بود که آقای مطهری و بازرگان به اشتراک، در سال ۵۷ درباره افکار دکتر شریعتی دادند. آن زمان، آقای مطهری مخالف دکتر بود، اما فضا ایجاب می‌کرد تا به صورت معتدل هم درباره اهمیت افکار او و هم ایرادات صحبت شود. بعدها گفتند بازرگان به

اصرار آقای مطهری امضا کرده است. نمی دانم درست بود یا خیر. این کتابچه را بنده در مقایسه افکار آن دو نوشتم. شاید دنبال کردن همین افکار بود که به نگارش کتاب نزاع سنت و تجدد و بعدها کتاب جریان‌ها منتهی شد. پیش از آن در سال ۶۶ هم کتاب التقاط جدید را نوشته بودم. آن زمان، بیشتر به افکار سنت‌گرایی تمایل داشتم.

۴. از دربند تا قطیف: گزارشی از مباحثات اسلامی - مسیحی دوره صفوی و قاجار، رسول جعفریان، مریم صدیقی، تهران، علم، ۱۳۹۵. از زمانی که کارهای صفویه را آغاز کردم (۱۳۶۹) به موضوع نفوذ مسیحیان در ایران و تبلیغات آنها توجه داشتم. طی این سال‌ها مطالب فراوانی نوشته بودم. این زمان، همه آنها به علاوه کارهای دیگری که با همکاری جدی خانم صدیقی فراهم آمد، در این کتاب نوشته شد.

۵. اسدالله خرقانی، روحانی نوگرای روزگار مشروطه، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۲. این کتاب به نوعی از دل کتاب جریان‌ها درآمد. خرقانی روحانی روشنفکر مشروطه و از شاگردان آخوند خراسانی بود. در تفسیر هم کتاب نوشت. یک تجربه جدیدی بود و از کسانی که روی فکر مرحوم طالقانی هم تأثیر داشت.

۶. آشنایی مقدماتی با روش تحقیق در تاریخ، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۶ ش. از سال ۱۳۶۱ که تجربه پژوهش در تاریخ را با کلاس‌های خصوصی استاد سید جعفر مرتضی آغاز کردم، تا این سال، همواره به روش تحقیق توجه داشتم. این کتابچه که بعدها هیچ وقت تجدید چاپ نشد، حاصل آن تجربه‌ها بود. یک بار هم فکر کنم همان سال ۶۶ این درس را در گروه تاریخ دانشگاه تربیت معلم دادم.

۷. اطلس شیعه، تهران، سازمان جغرافیایی ارتش جمهوری اسلامی، ۱۳۸۷ ش، برنده جایزه فارابی، جایزه جلال و جایزه کتاب سال ۱۳۸۸. این کتاب توسط آقای سیف علی و دکتر کعبی، به عربی ترجمه و دو بار در بیروت منتشر شد. فارسی آن طی مراسمی در نمایشگاه کتاب، فکر کنم سال ۸۸، رونمایی شد.

۸. اكدوبة تحريف القرآن، تهران، ۱۳۶۵. کتابچه‌ای در حدود صد صفحه که در سال ۱۳۶۵ ش به عربی نوشتم. اصل آن به درخواست استاد سید جعفر مرتضی بود. ناشر هم بخش بین الملل سازمان تبلیغات اسلامی. آن زمان به دلیل رواج اتهام تحریف قرآن به شیعه، بسیار توزیع شده و تأثیر گذاشت و هنوز هم به آن استناد می‌شود. مدت‌ها بعد چاپ جدیدی از آن کردم. یک بار هم یکی از دوستان لبنانی باز تصحیح و در لبنان منتشر کرد. زمانی هم ترجمه آن را آقای محمود شریفی در انتشارات امیرکبیر به چاپ رساند. این کتاب را یک بار هم محمد عماره (دانشمند مصری) با مقدمه خودش و البته به اسم بنده در قاهره منتشر شد.

۹. اندیشه تفاهم مذهبی در قرن ششم و هفتم هجری، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۱. کتابچه‌ای بود که درباره کتاب نقض و نیز دیوان قوامی نوشتم. فکر وحدت را در این دو کتاب دنبال کردم. مطالب دیگری هم داشت. بعدها در تاریخ تشیع مندرج کردم. مقاله نقض که عنوان شیعت اصولی داشت فکر کنم اول بار در مجله نور علم چاپ شد. آن زمان یعنی حوالی ۱۳۶۵ و بعد از آن، مکرر در این مجله مقالاتی می‌نوشتم. برخی از آنها هیچ‌گاه در جای دیگری نشر نشد. مقالاتی هم با اسم مستعار داشتم که البته زیاد نبود.

۱۰. با کاروان ابراهیم (با همکاری محمدعلی خسروی) گزارش حج سال ۱۳۷۱، نشر مشعر. اولین سفر حج من سال ۱۳۷۱ بود. بهانه این سفر نوشتن

تحریر اول کتاب آثار اسلامی مکه و مدینه بود. در این سفر همراه آقای خسروی که از روحانیون اصلاح طلب تهران و از رفقای آقای خاتمی است، گزارش حج را نوشتم. سال قبل از ما هم به سبکی دیگر نوشته شده بود و بعد از ما هم همچنان گزارش سالانه نوشته می شد که دست کم دو بار دیگر هم من نوشتم.

۱۱. با کاروان صفا، گزارش حج ۱۳۸۲، نشر مشعر. این سومین گزارش سفر حج بود که سال ۸۲ نوشتم. البته بین این سالها هم به عنوان روحانی دو سه بار حج رفتم. سفرنامه‌های شخصی من در دیار یار منتشر شده است.

۱۲. با کاروان عشق (با همکاری محمدعلی مهدوی‌راد)، گزارش حج ۱۳۷۲، نشر مشعر. این سال هم سفر دوم حج من بود که به همراه دوستم آقای مهدوی‌راد این را نوشتیم.

۱۳. بازخوانی نهضت مشروطیت، تهران، نشر مطهر، ۱۳۸۶. چند سال پیش از چاپ، یک سخنرانی درباره مشروطه کردم. این متن پیاده شده آن است که منتشر شد.

۱۴. بررسی و تحقیق در جنبش مشروطیت ایران (بازنویسی کتاب دخالت انگلیس در واقعه مشروطه)، قم، طوس، ۱۳۷۱. سال ۱۳۶۳ به مباحث مشروطه علاقه‌مند شدم. آن زمان در فضای ایران، جنبه‌های ضد روشنفکری قوی بود. من هم این کتاب را درباره تحصن در سفارت‌خانه انگلیس نوشتم و عنوانش را گذاشتم دخالت انگلیس در مشروطه. آقای دکتر داوری هم یک مقدمه مفصل بر آن نوشت. سال ۷۱ به نام بررسی و تحقیق در جنبش مشروطیت ایران توسط انتشارات توس قم چاپ شد. ناشر آن یک کتابفروشی در خیابان صفویه بود که دو سه سال بعد از آن سکتته کرد و به رحمت خدا رفت. کتاب در سال ۱۳۷۸ بازنویسی و تحت عنوان «بست نشینی مشروطه‌خواهان در سفارت انگلیس» با اضافات زیاد منتشر شد.

۱۵. بست‌نشینی مشروطه خواهان در سفارت انگلیس، تهران، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ۱۳۷۸

۱۶. به سوی ام‌القری، (چهار سفرنامه حج) سفرنامه حج، تهران، مشعر ۱۳۷۳ ش. این نخستین مجموعه سفرنامه‌ای بود که من چاپ کردم. اولین آنها از خود بنده به علاوه سه سفرنامه دیگر که بسیار نفیس بودند. بعدها همه سفرنامه های قاجاری را در یک مجموعه ده جلدی منتشر کردم. لیست آنها را در آنجا خواهم آورد.

۱۷. پیش درآمدی بر شناخت تاریخ اسلام، قم، انتشارات در راه حق، ۱۳۶۴ ش. از سال ۱۳۶۱ - ۱۳۶۲ که درس حوزه را ادامه داده اما فلسفه را رها کردم و به تاریخ اسلام رفتم، در مؤسسه در راه حق، زیر نظر آقای خرازی و استادی نوشتن این کتاب را که مقدمه تاریخ اسلام بود، آغاز کردم. آن زمان مسئول انتشارات آقای افغانی بود و فکر کنم سید ابوالفضل موسوی گرمارودی هم ویرایش می‌کرد که برای این کتاب من زحمت کشیدند. در واقع، نخستین کار من بود که به چاپ رسید. مجلد دوم تاریخ سیاسی اسلام در سال ۶۶ و سوم آن در سال ۶۸ منتشر شد. جلد دوم را یک بار در راه حق و بعدها هر سه جلد را انتشارات وزارت ارشاد منتشر کرد. در اوائل دهه هشتاد، کتاب را بازنویسی کردم که در دو جلد منتشر شد، مدتی الهادی و حالا آن را دلیل ما چاپ می‌کند.

۱۸. تاریخ اسلام و ایران تا پایان قرن چهارم هجری (برای سال دوم آموزش متوسطه عمومی) انتشار از سال ۷۰ - ۷۴. سال ۶۹ بود که برای بخش تاریخ آموزش و پرورش دعوت شدم. آقای دکتر خیر اندیش مدیر این بخش بود. آقای صفت گل همکار نزدیک ایشان. آقای عباسی هم کارمند آنجا بود. این بعد از آن بود که آقای زرگری نژاد از آنجا رفته بود. عطف به آنچه سال ۶۷ سید حمید روحانی درباره کتاب سال چهارم دبیرستان که تاریخ معاصر بود به امام نوشت

و جواب تندی که آمد و مرکز اسناد هم درست شد. آن وقت ما چهار کتاب برای چهار سال دبیرستان طراحی کردیم. سال دوم را که همین کتاب بود، من نوشتم، بجز یک فصل کوتاه. سال‌ها منتشر شد و بعدها هم بخش‌هایی باقی ماند. زمانی که نظام آموزشی دبیرستان عوض شد آن کتاب‌ها تغییر کرد و من خودم چهار جلد تاریخ ایران اسلامی را به هوای دل خودم نوشتم.

۱۹. تاریخ ایران اسلامی، دفتر اول: از پیدایش اسلام تا ایران اسلامی، تهران، اندیشه معاصر، ۱۳۷۷. بالا شرح دادم که با تجربه‌ای که در آموزش و پرورش داشتم، سعی کردم یک دوره تاریخ ایران برای نوجوانان بنویسم. بیش از همه هدفم پسر جعفر بود که حالا که این را می‌نویسم با موفقیت دکتری خود را در امریکا تمام کرده است. مجلدات بعدی عبارت بودند از:

۲۰. تاریخ ایران اسلامی، دفتر دوم از طلوع طاهریان تا غروب خوارزمشاهیان، تهران، اندیشه معاصر، ۱۳۷۷

۲۱. تاریخ ایران اسلامی، دفتر سوم از یورش مغولان تا زوال ترکمانان، تهران، اندیشه معاصر، ۱۳۷۸. چاپ اخیر این کتاب در یک مجلد، در سال ۱۳۹۴ توسط نشر علم عرضه شد. در این چاپ اصلاحات و افزوده‌هایی هم صورت گرفته است.

۲۲. تاریخ ایران اسلامی، دفتر چهارم، صفویه از پیدایش تا زوال، تهران، اندیشه معاصر، ۱۳۷۸ (ترجمه به عربی: نشوء و سقوط الدولة الصفویة).

۲۳. تاریخ تحول دولت و خلافت از برآمدن اسلام تا برافتادن سفیانیان، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۳، و چاپ دوم، ۱۳۷۶. این کتاب درس‌هایی بود که با همین عنوان، در دانشگاه آزاد اسلامی قم، رشته علوم سیاسی داشتم. مکرر چاپ شد.

۲۴. تاریخ تشیع در ایران تاریخ قرن هفتم هجری (تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۸). این نخستین چاپ تاریخ تشیع بود. توجه بنده به این موضوع از سال ۶۵ آغاز شد که رساله کوچکی با عنوان تشیع و ایران نوشتم و توسط جهاد دانشگاهی دانشگاه اصفهان منتشر شد. بعداً این اثر را تا قرن هفتم دنبال کردم که مکرر چاپ و به عربی هم ترجمه شد؛ در مشهد توسط بنیاد پژوهشهای اسلامی با عنوان «شیعه ایران» منتشر شد. چاپ بعدی کتاب با عنوان تاریخ تشیع در ایران تا دهم هجری در سه مجلد توسط انتشارات انصاریان، به سال ۱۳۷۵ منتشر شد. بعدها باز بر محتوای کتاب افزوده شده و اصلاحاتی صورت گرفت تا آنکه چاپ اخیر آن که در جای خود خواهد آمد، توسط نشر علم منتشر شد.

۲۵. تاریخ تشیع در ایران از آغاز تا پایان قرن نهم هجری، دو جلد، تهران، علم، ۱۳۹۵. این آخرین چاپ تاریخ تشیع است که در دو مجلد مفصل منتشر شده است. البته در مجلد سوم چاپ قبلی، مقالاتی درباره تاریخ تشیع در بلاد عربی بود که حذف کردم، اما در عوض مطالب بسیار زیادی بر این چاپ افزوده شده است.

۲۶. تاریخ تشیع در جرجان و استرآباد، مشهد، بنیاد پژوهشهای آستان قدس رضوی، ۱۳۸۳. این هم جزو پروژه تاریخ تشیع بود که مستقل چاپ و بعدها در تاریخ تشیع درج شد.

۲۷. تاریخ تشیع در ری، تهران، نشر مشعر، ۱۳۷۱. بخشی از پروژه تحقیقاتی من درباره تشیع که صرفاً اختصاص به شهر ری داشت و بعدها در تاریخ تشیع درج شد.

۲۸. تاریخ خلفا و مقتل امام حسین (ع) نسخه‌ای نوشته شده در چین قرن دهم. به کوشش رسول جعفریان و محمدباقر وثوقی، تهران، علم، ۱۳۹۳. یک متن داستانی از تاریخ صدر اسلام و امام حسین علیه السلام.

۲۹. تاریخ سیاسی اسلام، مجلد اول: تاریخ خلفا، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت ارشاد اسلامی، ۱۳۷۴؛ قم، الهادی، ۱۳۷۷ و بعدها مکرر توسط دلیل ما که تاکنون (۱۳۹۶) ادامه دارد.

۳۰. تاریخ سیاسی اسلام، مجلد دوم: سیره رسول خدا (ص)، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت ارشاد اسلامی، ۱۳۷۳. ذیل عنوان پیش درآمدی بر تاریخ اسلام نوشتم که کار تاریخ اسلام را از اواخر سال ۶۱ آغاز کردم. آن مقدمه در سال ۶۴ - ۶۵ منتشر و جلد اول و دوم تاریخ سیاسی اسلام، در سال‌های ۶۶ و ۶۸ چاپ شد. تحریر جدید آن در دو مجلد در سال ۱۳۷۳ - ۱۳۷۴ توسط وزارت ارشاد منتشر شد. بعدها انتشارات الهادی و سپس دلیل ما، همان را چاپ کردند. متأسفانه طی دو دهه اخیر فرصت تجدید نظر در آن فراهم نیامده است.

۳۱. تاریخ و سیره سیاسی امیرمؤمنان علی بن ابی طالب (ع)، قم، دلیل، ۱۳۸۰. بخش امام علی تاریخ سیاسی اسلام دوره خلفا، به علاوه چندین مقاله دیگر درباره امام علی علیه السلام در این کتاب آمده است.

۳۲. تأملی در نهضت عاشورا، قم، انصاریان، ۱۳۸۰. بخش امام حسین (ع) از تاریخ سیاسی اسلام، به علاوه مقالاتی که بعدها نوشتم در این اثر آمده است. بعدها چاپ جدید آن با اصلاحات و اضافات توسط نشر علم منتشر شده است.

۳۳. تحقیقی کوتاه پیرامون رابطه تشیع و ایران، اصفهان، ۱۳۶۵. نخستین کار من درباره تشیع که درباره این نظریه بود که آیا تشیع یک مذهب ایرانی است یا خیر. بعد از آن، تاریخ تشیع را نوشتم.

۳۴. تحلیلی از تحولات فکری و سیاسی پس از رسول خدا (ص)، قم، ۱۳۷۹. متن چند سخنرانی در یک اردوی فرهنگی در مشهد، درباره چرایی به امامت نرسیدن امام علی (ع) پس از رحلت حضرت رسول (ص). این متن در مقالات تاریخی هم منتشر شد.

۳۵. تشیع در عراق، مرجعیت و ایران، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ۱۳۸۶. در بجنوبه حمله امریکا به عراق و روی کار آمدن دولت جدید، این کتاب را نوشتم. پیشینه تشیع در عراق، مرجعیت در دهه‌های اخیر و تحولات سال‌های ۲۰۰۳ و اندکی پس از آن. حملاتی هم به جریان صدری داشتم که تاکنون هم بازتاب‌های آن هست. این کتاب به عربی هم در قم منتشر شد.

۳۶. جریان‌ها و جنبش‌های مذهبی سیاسی سال‌های ۱۳۲۰ تا ۱۳۵۷ ش، تهران، چاپ اول: پژوهشگاه علوم اسلامی، ۱۳۸۰. (چاپ‌های بعدی مرکز اسناد انقلاب اسلامی، خانه کتاب و نشر علم) نخستین بار سال ۷۹ چند سخنرانی درباره جریان‌های فکری قبل از انقلاب کردم و به تدریج آنها را نوشتم که قریب ۲۷۰ صفحه با همین عنوان منتشر شد. چاپ دوم و سوم مفصل‌تر شد. همین چاپ سوم بود که آیت الله خامنه‌ای مطالعه کردند و مواردی را توضیح داده یا نقد کردند. این موارد را در چاپ پنجم آوردم. این چاپ را مرکز اسناد انقلاب اسلامی انجام داد. به دلیل مشکلاتی که با آن مرکز بر سر نشر برخی از مطالب پیش آمد، چاپ‌های بعدی توسط نشر علم و خانه کتاب صورت گرفت. در بیشتر چاپ‌ها تجدید نظر کردم. اخیراً هم در حال آماده کردن نسخه تازه‌ای از آن هستم. بسیاری از کتاب‌هایی که پس از آن درباره آن رویدادها نوشته شد، ارجاع به این اثر دارند. نقدهایی هم برای آن منتشر شد، برخی تند و برخی ملایم. سعی کرده بودم تا اندازه‌ای که می‌توانم بی‌طرفانه وارد موضوعات شوم. البته آثار افکار خودم در چاپ‌های اول بیشتر

هویدا است. مهم‌ترین ویژگی این کتاب این بود که بیشتر تاریخ فرهنگی این دوره را نوشتم تا تاریخ سیاسی.

۳۷. جغرافیای تاریخی و انسانی شیعه در جهان اسلام، قم، انصاریان، ۱۳۷۱. بخشی از پروژه تاریخ تشیع من که نگاهی به جغرافیای انسانی و تاریخی شیعه بود. بعدها فکر اطلس شیعه از همان درآمد که به انجام رسید. در این کتاب چند مقاله هم درباره تشیع بود.

۳۸. حواشی بر کتاب «تشیع» از هاینس هالم، قم، مرکز ادیان، ۱۳۸۵. فکر نمی‌کنم لازم بود این را به عنوان کتاب می‌گذاشتم، هر چند رسم قدما این است که حاشیه‌ها را کتاب حساب کنند. من جز این نداشتم بنابراین، این را هم گذاشتم. این کتاب ترجمه شده اما مخالفت با نشر آن شده بود مگر من حواشی بنویسم. بنده هم بیش از صد مورد حواشی نوشتم که با «ج» مشخص شده است.

۳۹. حیات فکری سیاسی امامان شیعه، ج ۱، ۲، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۹. در مجله نور علم سلسله مقالاتی درباره دوازده امام نوشتم. عنوان کلی آنها «اسوه‌های بشریت» بود که آقای محمدباقر خسر و شاهی مدیر مجله می‌گفت آقای مکارم آن را انتخاب کرده بود. بعدها در دو مجلد چاپ شد. سال‌ها بعد در یک مجلد توسط انتشارات انصاریان منتشر شد. کتاب یاد شده در آخرین مرحله با اصلاحات فراوان توسط نشر علم منتشر شد (۱۳۹۱). «گزیده حیات سیاسی و فکر امامان شیعه» توسط نشر معارف و به عنوان کتاب درسی دانشگاهی در سال ۱۳۹۱ منتشر شد.

۴۰. داستان حجاب در ایران پیش از انقلاب، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۳. پس از انتشار رسائل حجابه، این گزارش را از مجموعه مسائلی که درباره حجاب پیش آمده بود تهیه کردم که کتاب مستقلی شد.

۴۱. درک شهری از مشروطه مقایسه حوزه مشروطه خواهی تبریز و اصفهان، تهران، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ۱۳۸۵. اصل این کتاب، مقاله‌ای بود با همین نام برای برگزاری صدمین سال مشروطه در دانشگاه کمبریج که من هم شرکت کردم و سخنرانی کردم. بعدها به صورت یک کتاب درآمد. علاوه بر آن چندین مقاله دیگر هم در آن هست که دو مورد درباره میرزا صادق آقا تبریزی و رساله او در نفی مشروطه است.

۴۲. دنباله جستجو در تاریخ تشیع در ایران، قم، انصاریان، ۱۳۷۵. تاریخ تشیع را در سال ۱۳۶۵ - ۱۳۶۶ نوشتم که سال ۱۳۶۷ منتشر شد. اضافات آن را تا این سال در این کتابچه منتشر کردم. بعدها در چاپ بعدی که سه جلد شد، این مطالب هم درج گردید.

۴۳. دین و سیاست در دوره صفوی، قم، انصاریان، ۱۳۷۰. این نخستین پژوهش من درباره دولت صفوی و رابطه آن با دین بود. اولین بار در منزل مرحوم آقا عزیز طباطبائی، توسط ایشان با حکم شیخ الاسلامی مرحوم مجلسی آشنا شدم. نسخه آن را در مشهد یافتم و مقاله‌ای درباره‌اش نوشتم. این در سال ۱۳۶۹ بود. سپس مقالات دیگر تا بالاخره این کتاب پدید آمد. کتاب یاد شده، در اکثر کارهایی که بعد از این درباره وضع دین در دوره صفوی نوشته شد، مورد استناد قرار گرفت. این کتاب بعدها در سه جلد به عنوان صفویه در عصر دین، فرهنگ و سیاست توسط پژوهشگاه حوزه و دانشگاه منتشر شد. سپس با اضافات بسیار فراوان در دو جلد قطورتر توسط نشر علم به عنوان دین و سیاست در روزگار صفوی انتشار یافت. بعد از آن هم مقالاتی درباره صفویه نوشته‌ام که در مقالات و رسالات تاریخی آمده است.

۴۴. ذهنیت غربی در تاریخ معاصر ایران، قم، ۱۳۶۵. نخستین بار پس از انقلاب فرهنگی در دانشگاه، درسی به عنوان ریشه‌های قانون اساسی به عنوان

درس عمومی برای دانشجویان گذاشته شد. بعدها این درس به عنوان انقلاب اسلامی و ریشه‌های آن تغییر یافت. شاید من از نخستین کسانی بودم که آن را درس می‌دادم. آن زمان شیفته اندیشه‌های ضد غربی در ایران بودم و این کتاب را هم در ادامه همین زمینه فکری به عنوان جزوه درسی نوشتم. تعدادی برای کلاس‌ها منتشر شد. در سال ۶۵ شخصی از مشهد به قم آمد و دستگاه انترتایپ آورده بود (خیابان چهارمردان) فکر می‌کنم به جز آن هیچ کس انترتایپ در قم نیاورد یا من اطلاع ندارم. چند کتاب با آن در قم چاپ شد که یکی هم این بود. دو بار چاپ شد که برای دو ترم درسی بود.

۴۵. راه حج، تهران، سازمان جغرافیایی وزارت دفاع، ۱۳۸۹. سال‌ها درباره سفرنامه‌های حج کار کردم. مقالات فراوانی درباره حج و جنبه‌های مختلف آن نوشتم. این اثر درباره راه حج بر اساس سفرنامه‌ها بود. راه‌های مختلف، دریایی و خشکی. عراق، مسیر استانبول، هند و جز آن.

۴۶. سفرنامه مکه سال ۱۳۷۵، چاپ شده در میراث اسلامی، دفتر پنجم. میراث اسلامی شامل مجموعه رسائل خطی بود که تصحیح و منتشر می‌شد. آن سال سفرنامه خودم را هم در آن مجموعه، دفتر پنجم، که تقریباً بیشتر آن سفرنامه بود، منتشر کردم. این گزارش بعدها در دیار یار منتشر شد.

۴۷. سلطان محمد خدابنده «الجاتو» و تشیع امامی در ایران، قم، کتابخانه تخصصی تاریخ اسلام و ایران، ۱۳۸۰. بخشی از پروژه کلی من درباره تاریخ تشیع. الجایتو، نخستین شاه رسمی ایران است که مذهب امامی را پذیرفت. درباره وی مطالبی بود از جمله خاطرهم هست در دایره المعارف بزرگ نکته منفی در این باره بود که این را نوشتم. متن آن در تاریخ تشیع چاپ اخیر آمده است.

۴۸. سیری در سیره نبوی، مشهد، تعاونی ناشران، ۱۳۸۵. بخش نخست کتاب تاریخ ایران اسلامی، چهار جلدی بود که به صورت مستقل و برای عرضه در نهایشگاه کتاب منتشر شد
۴۹. شریعتی و روحانیت با چند مقاله دیگر، قم، انصاریان، ۱۳۷۶. مقاله کوچکی بود که در ادامه علائق من به مبحث مطهری و شریعتی نوشته شد. بعدها این مطالب به شکل پیراسته و بهتر در کتاب جریان‌ها آمد.
۵۰. صفویه در عرصه دین، فرهنگ و سیاست، سه مجلد، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. چنان که اشاره کردم، اساس این کتاب، کتاب دین و سیاست در دوره صفوی، و علل و برافتادن صفویان بود. بعد از آنها مقالات فراوانی نوشته بودم، همه در سه مجلد مرتب کرده و تحت عنوان چاپ شد.
۵۱. علل برافتادن صفویان، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۲. این دومین مجموعه مقالات من درباره صفویه بود. پیش از آن دین و سیاست در دوره صفوی منتشر شده بود. مکافات نامه را اول بار در اینجا چاپ کردم. بعدها در چاپ سه جلدی صفویه در عرصه... آمد و هم در چاپ اخیر. خیلی مورد استناد قرار گرفت. آن زمان مولف مکافات نامه معلوم نبود، اما بعدها بر اساس آنچه در ریاض الشعراء واله ص ۴۱۸ آمد معلوم شد که شاعر آن محمد جعفر بیگ بینش از اولاد قرچقای خان مشهور است که از طرف شاه سلطان حسین صفوی، حکومت دشتستان فارس را داشته است.
۵۲. علی بن عیسی اربلی و کشف الغمه، مشهد، بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۷۳. کتاب کشف الغمه یکی از آثار شیعی معتدل یعنی متعلق به جریان اعتدالی شیعه است. آن را دوست داشتم. به علاوه، ارجاعات آن به آثاری است که شماری از بین رفته است. در این کتابچه، شرحی از کتاب، دیدگاه‌های مولف

و در نهایت فهرست منابع آن - به پیروی از روش کلبرگ در کتابخانه ابن طاوس که آن سال‌ها آن را همراه دوستم آقای قرائی ترجمه کردیم - آمده است.

۵۳. قصه‌خوانان در تاریخ اسلام، قم، فؤاد، ۱۳۷۰، بازنویسی جدید آن: قم، دلیل، ۱۳۷۸. از زمانی که یادداشت‌های قصه‌خوانی استاد سید جعفر مرتضی را پشت کتاب‌هایی که خوانده بود می‌دیدم، متوجه این موضوع شدم. به تدریج آن را تبدیل به یک موضوع قابل تحقیق کردم و نوشتم. البته در ادب قدیم عربی در این باره کتاب بود. این اواخر هم نوشته شده بود. بخشی مربوط به قصه‌خوانان صدر اسلام داشت و بخشی هم مربوط به قصه‌خوانان ایرانی. در حال حاضر، یک نسخه تازه از آن تهیه کرده‌ام که در حال آماده شدن برای چاپ است.

۵۴. کاوش‌های تازه در باب روزگار صفوی، قم، مرکز مطالعات و تحقیقات ادیان و مذاهب، ۱۳۸۳. مجموعه‌ای از مقالات درباره صفویه که در میان نگارش علل برافتادن صفویان و صفویه در عرصه دین و... منتشر شد و بعدها در این سه جلد درج گردید.

۵۵. کلک و کتاب دفتر اول، چهار سال و سه ماه در کتابخانه مجلس (از شهریور ۱۳۸۷ تا آبان ۱۳۹۱)، قم، ۱۳۹۳. مجموعه‌ای از یادداشت‌ها، گفتگوها و مطالبی که در طول چهار سال و اندی ریاست کتابخانه مجلس نوشتم. بسیاری از آنها یادداشت‌های علمی یا تاریخی یا سیاسی است. گزارش‌هایی هم از کارهای روزانه در آن هست، جمعا ۱۲۴۲ صفحه.

۵۶. کلک و کتاب، دفتر دوم، قم، نشر مورخ، ۱۳۹۴. بالغ بر ۵۰۰ یادداشت تاریخی و... که میان سال‌های ۹۱ تا ۹۴ نوشتم، جمعا ۱۵۴۸ صفحه. مجلد سوم کلک و کتاب هم انشاءالله تا دو سه ماه دیگر منتشر خواهد شد.

۵۷. مرجئه، تاریخ و اندیشه، قم، نشر خرم، ۱۳۷۱. چاپ جدید با اضافات در مقالات تاریخی دفتر دهم. اصل آن به صورت چند مقاله در نشریه کیهان اندیشه منتشر شد. موضوع مربوط به مواضع معتزله علیه مرجئه بود که آقای مطهری هم همان‌ها را منعکس کرده بود. متوجه شدم که این اتهامات معتزله در وابستگی مرجئه به امویان نادرست است. با این حال، این نوشته، موضوع مرجئه را به طور کلی بحث کرده و از جمله به مواضع سیاسی آنها هم پرداخته است.

۵۸. مروری بر زمینه‌های فکری التقاط جدید در ایران، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۷. این کتاب با کتاب ذهنیت غربی در یک افق فکری قرار داشت. چندین بار آن زمان منتشر شد.

۵۹. مروری بر نقش علما در انقلاب مشروطیت ایران، تهران، متن یک سخنرانی، ۱۳۸۱. همان که بعدها نشر مطهر منتشر شد و بالا گزارشش آمد.

۶۰. مقالات تاریخی، دفتر ۱، قم، الهادی، ۱۳۷۵: مقالات این دفتر: ۱. نادرشاه و وحدت اسلامی؛ ۲. تقدیم نامه نویسی در دیباچه کتاب‌ها؛ ۳. ایران، عراق و هند در قرن سیزدهم هجری (مروری بر کتاب مرآت الاحوال)؛ ۴. پژوهشی در جغرافیای جنگ احد؛ ۵. حیات فرهنگی و سیاسی ایران در قرن ۱۲ (مروری بر کتاب تتمیم امل الامل)؛ ۶. ملاحسین واعظ کاشفی و روضه الشهداء؛ ۷. ادبیات ضد مسیحی دوره صفوی؛ ۸. خانقاه سازی از قرن هفتم تا نهم هجری؛ ۹. تشیع امامی و زیدی در ایران (ترجمه از انگلیسی)؛ اصل مقاله از استاد مادلونگ)؛ ۱۰. صائب تبریزی و مشروعیت سلطنت صفوی؛ ۱۱. ابان بن عثمان احمر و سیره نویسی (ترجمه عربی این مقاله در مجله آفاق الحضارة الاسلامیه شماره نخست چاپ شد)؛ ۱۲. شعوبیگری و ضد شعوبیگری

در ادبیات اسلامی؛ ۱۳. ادبیات دعا در شیعه؛ ۱۴. گزارش آتش سوزی مسجد نبوی از خنجی.

۶۱. مقالات تاریخی، دفتر ۲، انصاریان و الهادی، ۱۳۷۶. مقالات این دفتر:
 ۱. گرایش مذهبی فضل بن روزبهان؛ ۲. علی قلی جدید الاسلام و نقد تورات؛
 ۳. مناظرات حنفیان و شافعیان در ایران (ترجمه از انگلیسی و اصل مقاله از استاد مادلونگ)؛ ۵. تشیع و تاریخنگاری؛ ۶. شیعه و چهار اثر در تاریخ محلی؛ ۷. نوروز در فرهنگ شیعه؛ ۸. اهل حدیث و کتاب صریح السنه محمد بن جریر طبری؛ ۹. جایگاه موفقیات در منابع تاریخ اسلام؛ ۱۰. سوگواری محرم در سفرنامه‌های خارجی؛ ۱۱. خانه رمله دختر حارث در دولت نبوی؛ ۱۲. پیشینه تشیع در اصفهان؛ ۱۳. تشیع در شهر کاشان؛ ۱۴. یک کتاب دعا، یک خاندان شیعی؛ ۱۵. شریعتی و روحانیت.

۶۲. مقالات تاریخی، دفتر ۳، قم، الهادی، ۱۳۷۶. مقالات این مجموعه عبارتند از:
 ۱. تحولات فکری و سیاسی جامعه اسلامی؛ ۲. کتاب و کتابخانه در دوره صفوی؛ ۳. اماکن تاریخی اسلامی در مکه مکرمه؛ ۴. احوال و آثار فاضل هندی؛ ۵. اصفهان قرن یازدهم از نگاه تذکره نصرآبادی؛ ۶. تشیع در جرجان و استرآباد؛ ۷. تشیع در ورامین؛ ۸. تشیع در اندلس؛ ۹. بازیافته‌های تاریخ الشیعه ابن ابی طی (اصل این مقاله در دفتر هفتم است)؛ ۱۰. ابوالحسن مدائنی و آثار وی درباره زنان؛ ۱۱. سیاحتگری و فرهنگ سفرنامه نویسی؛ ۱۲. شیخ حسن کربلایی تاریخنگار جنبش تنباکو؛ ۱۳. ساختار شهری مدینه و محلات قبایل؛ ۱۴. سیاست اسلامی و رهبری متعهد.

۶۳. مقالات تاریخی، دفتر ۴، قم، الهادی، ۱۳۷۷. ش. مشتمل بر چهارده مقاله تاریخی: ۱. گزارش اندیشه‌های سیاسی یک عالم شیعی (علی نقی کمره‌ای)؛ ۲. تاریخ تشیع در مکه، مدینه و...؛ ۳. تأثیر مکتب بغداد و نجف و

حله بر تشیع ایران؛ ۴. نسخه‌های مهاجر؛ ۵. ابوعلی طبرسی و کتاب اعلام الوری؛ ۶. فوائد تاریخی و... در آثار عماد طبری؛ ۷. تواریخ مکه؛ ۸. اربعین امام حسین علیه السلام؛ ۹. پاره‌ای از مسائل اجتماعی و... دوره صفوی؛ ۱۰. شیخ حسن کاشی و کتاب تاریخ محمدی او؛ ۱۱. علی بن عیسی اربلی و کتاب کشف الغمه؛ ۱۲. صفویه عصر جدید ایران؛ ۱۳. مروری بر تاریخ ایران؛ ۱۴. نگاهی به فراز و نشیب‌های جنبش دانشجویی.

۶۴. مقالات تاریخی، دفتر ۵، قم، الهادی، ۱۳۷۸. مشتمل بر دوازده مقاله:
 ۱. امر به معروف و نهی از منکر در دوره صفوی؛ ۲. سمط النجوم العوالی؛ ۳. عالمان و اندیشوران خوراسگان؛ ۴. فهرست آثار برنارد لوئیس؛ ۵. افق‌های تازه در تاریخ تشیع؛ ۶. یادى از محلات و قریه‌های اصفهان؛ ۷. یک منبع با ارزش در باب سیاست اسلامی؛ ۸. شماری از زائران سنّی امام رضا علیه السلام تا قرن ششم؛ ۹. انقلاب اسلامی و جهان؛ ۱۰. نگاهی به عوامل ناپایداری وقف در ایران؛ ۱۱. گزارش اماکن تاریخی اصفهان از سال ۱۳۵۱ قمری؛ ۱۲. وصف عمارت دولتخانه شاه سلطان حسین صفوی.

۶۵. مقالات تاریخی، دفتر ۶، قم، الهادی، ۱۳۷۸: ۱. تشیع در قزوین از آغاز تا دوره صفوی؛ ۲. سی و یک کتاب سیاسی اسلامی در کتابخانه حَسَنیه مغرب؛ ۳. گزارش کتاب تحفة التّرك؛ ۴. تجربه انقلاب مشروطه؛ ۵. مصیبت‌نامه یک سند ادبی از حمله روس‌ها به حرم امام‌رضا(ع)؛ ۶. پیشینه تاریخی ولایت فقیه؛ ۷. احکام و فرامین حج در زمان ایلخانان؛ ۸. تاریخ وهابیه؛ ۹. شریعتی و اسناد ساواک؛ ۱۰. احمد بن حنبل و عقیده تربیع در میان اهل حدیث؛ ۱۱. منابع ابن کثیر در نگارش سیره نبوی؛ ۱۲. منابع تاریخی الاصابه فی تمییز الصحابه.

۶۶. مقالات تاریخی، دفتر ۷، قم، دلیل ما (تجدید چاپ ۱۳۸۷): ۱. گزارش کتاب تحفه فیروزیه شجاعیه؛ ۲. تشیع در حلب و بازمانده کتاب الحاوی

(گزارش کوتاه آن در مقالات دفتر دوم چاپ شده بود)؛ ۳. پطروشفسکی در میان ایرانیان؛ ۴. نقش تاریخی علی بن ابی طالب (ع) در دوره نبوی؛ ۵. ابن عبدالبر اندلسی (۳۶۸-۴۶۳) و سیره نبوی؛ ۶. تحریفات عاشورا؛ ۷. سفرنامه حج تمتع ۱۳۷۵؛ ۸. سفرنامه عمره ۱۳۷۶؛ ۹. سفرنامه حج تمتع ۱۳۷۷؛ ۱۰. سفرنامه عمره آذرماه ۱۳۷۸؛ ۱۱. سفری کوتاه به قاهره؛ ۱۲. وقف‌نامه نظرآقا از دوره صفوی.

۶۷. مقالات تاریخی، دفتر ۸، قم، دلیل ما (تجدید چاپ ۱۳۸۷): ۱. دیدگاه‌های سیاسی عبدی بیک شیرازی درباره شاه طهماسب؛ ۲. امیرمؤمنان علی علیه السلام و مردم؛ ۳. بستر تاریخی عزاداری اهل سنت برای امام حسین(ع)؛ ۴. مورد پژوهی و بازسازی متون مفقوده؛ ۵. دفاع از حقوق زن، نگاهی از این سو؛ ۶. کتاب غدیر طبری و پاره‌های برجای مانده آن؛ ۷. حج‌گزاری ایرانیان در دوره قاجار؛ ۸. لایه‌های فرهنگ ایران، تعامل درونی و پیامدها؛ ۹. نگاه به گذشته، تدبیر برای آینده؛ ۱۰. مقدمه‌ای درباره جریان‌های فکری. سیاسی مهم تاریخ معاصر ایران؛ ۱۱. امام خمینی و تحلیل مسائل دوره رضاخان؛ ۱۲. موقوفه شاه سلطان حسین برای سوگواری امام حسین(ع).

مقالات تاریخی، دفتر ۹، قم، دلیل ما (تجدید چاپ ۱۳۸۷): ۱. تیر اجل در صدمات راه جبل؛ ۲. سفرنامه مکه، شام، مصر و عراق؛ ۳. شناخت نامه آثار فارسی درباره حرمین شریفین؛ ۴. بدعت کشف حجاب در ایران؛ ۵. حجاب و ضد حجاب در شعر فارسی معاصر؛ ۶. کتابشناسی حجاب؛ ۷. مشهد در یک نگاه؛ ۸. قم در یک نگاه.

۶۸. مقالات تاریخی، دفتر ۱۰، قم، دلیل ما: ۱. فرقه مُرجئه، تاریخ و اندیشه؛ ۲. حدیث غدیر در آثار مکتوب کهن؛ ۳. استناد به سیره سیاسی علوی در گذر تاریخ؛ ۴. آسیب‌شناسی حکومت دینی از نگاه امیرمؤمنان علیه السلام؛

۵. هویت ایرانی در کشاکش تحولات سیاسی ایران در چهار قرن اخیر؛ ۶. جامعه شیعه نخواست در مدینه منوره؛ ۷. سلطان محمد خدابنده «اولجایتو» و تشیع امامی در ایران، ۸. پیشینه مبارزه با غربزدگی در... میزان الملل؛ ۹. تغییر مواضع ایدئولوژیک مجاهدین خلق در سال ۴-۱۳۵۲

۶۹. مقالات تاریخی، دفتر ۱۱، قم، دلیل ما (تجدید چاپ ۱۳۸۷): ۱. مناسبات سیاسی شاه اسماعیل صفوی با دولت ممالیک؛ ۲. مناسبات اصفهان و حجاز در دوره صفوی؛ ۳. امام خمینی و سلطنت رضاخان؛ ۴. در فراق مرشد، یادى از آیت الله سید مهدی روحانی؛ ۵. درباره استاد سید جعفر مرتضی؛ ۶. رساله‌ای نویافته در نقد اندیشه مشروطه؛ ۷. گفتگو درباره کتاب جریان‌ها و سازمان‌های مذهبی؛ ۸. نهضت اسلامی خرداد ۴۲ تا انقلاب اسلامی بهمن ۵۷؛ ۹. کتابشناخت مولد النبى (ص)؛ ۱۰. رساله «خیر الامور» در برخورد با سنت و تجدید؛ ۱۱. میرزا عبدالله مجتهدی و بحران آذربایجان؛ ۱۲. سیاست نامه (ترجمه منظوم عهدنامه اشتر)

۷۰. مقالات تاریخی، دفتر ۱۲، قم، دلیل ما (تجدید چاپ ۱۳۸۷): ۱. شخصیت رسول خدا در افکار و رفتار امام علی (ع)؛ ۲. تاریخچه شعر فارسی در منقبت امامان علیهم السلام؛ ۳. تعامل علمای شریعت و دولت صفوی؛ ۴. روش ابن حزم در نقد اخبار تاریخی؛ ۵. نماز جمعه نویسان روزگار صفوی؛ ۶. نفوذ دویست ساله خاندان کرکی در ایران عصر صفوی؛ ۷. خاطراتی از سفرهای حج در دوره صفوی؛ ۸. نقش علمی استرآباد در روزگار صفوی؛ ۹. سندی از سخت‌گیری بر شیعیان در اوائل دوره عثمانی؛ ۱۰. وجه دایرة المعارفی بحار الانوار؛ ۱۱. منابع «وقعة صفین» نصر بن مزاحم؛ ۱۲. مصاحبه با کیهان فرهنگی و کتاب هفته.

۷۱. مقالات تاریخی، دفتر ۱۳، قم، دلیل ما (تجدید چاپ ۱۳۸۷): ۱. کعب الاحبار و داستان کشته شدن عمر بن خطاب ۱۱ - ۲۸، کعب و قتل عمر؛ ۲. شکل‌گیری علم تاریخ در اندلس اسلامی؛ ۳. تصحیح «تاریخ الاسلام» شمس الدین ذهبی در بوته تردید؛ ۴. درباره کتاب التراتیب الاداریه و بستر تاریخی تألیف آن؛ ۵. ایران مرکز ربع مسکون (نگاهی به نگرش جغرافیایی مسلمانان در ایران قبل و بعد از اسلام)؛ ۶. نگاهی به کتاب مجمل التواریخ و القصص و اعتبار آن؛ ۷. محدوده جغرافیایی سرزمین ایرانی‌ها در میانه قرن هشتم هجری؛ ۸. منابع تاریخ جزیره العرب در متون جغرافیای کهن ایرانی؛ ۹. چگونه آنتولی از دست صفویان رفت؛ ۱۰. سفرنامه تحفة الحرمین؛ ۱۱. درباره چند سفرنامه حج عربی و فارسی؛ ۱۲. نظام نامه و پروگرام مدارسه طلاب قدیمه؛ ۱۴. سهم حجت الاسلام شیخ احمد کافی در انقلاب اسلامی؛ ۱۵. شیخ حسین لنکرانی به روایت اسناد ساواک؛ ۱۶. فخرالدین حجازی به روایت اسناد ساواک؛ ۱۷. سید حسین نصر به روایت خودش؛ ۱۸. گزارش سفر به ترکیه (۱۰ - ۱۸ خرداد ماه ۱۳۸۳)؛ ۱۹. تحولات دو ساله کشور سعودی در میان فشار سلفی‌ها و امریکا؛ ۲۰. تمدن مرد سالار (گزارش سفر به ریاض ۱۱ - ۱۶ دی ماه ۱۳۸۳)؛ ۲۱. گزارش سفر به اردن؛ ۲۲. سفر به منزل جانان گزارش يك سفر کوتاه به نجف و کربلا؛ ۲۳. تشیع اعتدالی؛ ۲۴. نهضت ملی شدن صنعت نفت و علمای اصفهان؛ ۲۵. گزارشی از تأسیس حوزه علمیه قم از سال ۱۳۱۳ ش.

۷۲. مقالات تاریخی، دفتر ۱۴، قم، دلیل ما (تجدید چاپ ۱۳۸۷): ۱. مروری بر کتاب «مصائب النواصب» قاضی نورالله شوشتری (موضوعات منازعات مذهبی قرن دهم)؛ ۲. خزاعی‌ها و نقش آنان در تشیع ایران؛ ۳. پاسخ به چند پرسش درباره غدیر و عاشورا؛ ۴. بنای کعبه در سال ۱۰۳۹ به روایت یک عالم شیعه، مفرحة الأنام فی تأسیس بیت الله الحرام، زین العابدین بن نورالدین

علی حسینی کاشانی (شهادت ۱۰۴۰ ق.)؛ ۵. مدینه منوره از چشم اسماعیل مرندی (۱۲۵۵ ق.)؛ ۶. مدینه منوره در سیاحت نامه اولیا چَلَبی (سال ۱۰۸۱ هجری)؛ ۷. سفرنامه مکه و عتبات ۱۳۰۶ - ۱۳۰۵ هجری قمری، میرزا عبدالمجید محمودبن عبدالکریم سقزی «مجدی»؛ ۸. دیدار دوست، گزارش سفر عمره (۲۰ شهریورتا ۲ مهرماه ۱۳۸۴)؛ ۹. مناظره شاه عباس با کشیشان کاتولیک و پروتستان؛ ۱۰. انجیل سلماسی؛ ۱۱. تحفه هند، سفرنامه، ۸ - ۲۱ بهمن ۱۳۸۴؛ ۱۲. امریکا چگونه ایران را از دست داد؛ ۱۳. بیست و پنج خاطره از امام خمینی، حجت الاسلام و المسلمین اشعری قمی؛ ۱۴. داستان انقلاب و رویدادهای پس از آن از چشم حجت الاسلام حسینی امام جمعه ارومیه؛ ۱۵. انقلاب نامه بکائی؛ ۱۶. برگی از تاریخ انقلاب (بازجویی‌های شهید حقانی)؛ ۱۷. مرجعیت و چالش‌های فراروی آن در جهان امروز؛ ۱۸. سه روز در بحرین، دیار کهن تشیع.

۷۳. مقالات تاریخی، دفتر ۱۵، قم، دلیل ما (تجدید چاپ ۱۳۸۷): ۱. میرزا عبدالله افندی و یادداشت‌های وی درباره میراث مکتوب شیعه در بحرین؛ ۲. شرح یک حادثه هولناک در مکه در سال ۹۴۵ هجری (کشتن و آتش زدن یک روحانی استرآبادی)؛ ۳. نقد تاریخ اسلام کمبریج؛ ۴. تاریخ حج گزاره‌های مسلمانان و سهم ایرانیان در آن؛ ۵. برگی از تاریخ صفویه به روایت یک منبع سنی از قرن دهم؛ ۶. تاریخ زندگی دوازده امام علیهم السلام - حمد الله مستوفی؛ ۷. اندر نادرستی خبر «طَلَعُ الْبَدْرِ عَلَيْنَا»؛ ۸. امکان یا امتناع ترکیب مشروطه با مشروطه؛ ۹. انتقادات یک کشیش اروپایی علیه پیامبر و پاسخ‌های یک کشیش پرتغالی؛ ۱۰. کهن‌ترین اثر ترجمه شده از انگلیسی به فارسی، محمد(ص) در اروپا؛ ۱۱. در میهمانی خدا و رسول(ص)؛ ۱۲. ابن معصوم مدنی شیرازی مورخی برجسته از قرن یازدهم؛ ۱۳. گزارشی از سفرنامه ابن معصوم شیرازی به هند؛ ۱۴. سفرنامه مکه؛ ۱۵. ابوالحسن بکری و قصه‌ای کردن تاریخ اسلام؛ ۱۶.

منابع بیهقی در کتاب «دلائل النبوه»؛ ۱۷. حکمت انتخاب محل مسجد النبوی در مدینه توسط رسول خدا(ص)؛ ۱۸. نجم الدین اسکندر و کتاب لب الخبر در تاریخ عمومی اسلام.

۷۴. مقالات تاریخی، دفتر ۱۶، قم، دلیل ما (تجدید چاپ ۱۳۸۷): ۱. پاسخ شیخ لطف الله میسی اصفهانی به پرسش شاه عباس صفوی؛ ۲. مهاجرت قبایل شیعه و گسترش تشیع؛ ۳. سنگ قبر یا سنگ مقام؛ ۴. تعامل مذهبی ایران و عراق با تأکید بر نقش مراجع تقلید؛ ۵. فتوح المجاهدین در نقد ملامحمد طاهر قمی (آگاهی‌هایی از دوره صفوی)؛ ۶. خاطرات سفر به ژاپن؛ ۷. تشیع یا اسلام اعتدالی؛ ۸. تشیع مکتب حکمت و سنت؛ ۹. تشیع، آیین، نه فرقه؛ ۱۰. ابوالسعادات اسعد بن قاهر شفره عالم شیعه اصفهانی در قرن هفتم هجری و یادداشتی در باره حمله مغول به اصفهان در سال ۶۳۴؛ ۱۱. مدرس شاه سلیمان صفوی در شهر شماخی؛ ۱۲. خاطرات آیت الله انواری درباره ترور منصور و دوران زندان؛ ۱۳. ترویج نگرش خوش‌بینانه توسط رسول خدا (ص) بررسی موردی در زمینه تغییر اسامی تازه مسلمانان؛ ۱۴. جواهر التاریخ المکی (فصلی در تاریخ مکه)؛ ۱۵. تعامل مذهبی میان ساکنان سواحل جنوبی با ساکنان سواحل شمالی خلیج فارس؛ ۱۶. سفرنامه عیاشی مغربی به مکه (سال‌های ۱۰۷۲ - ۱۰۷۴)؛ ۱۷. درباره کتاب «تاملی در نهضت عاشورا»؛ ۱۸. نگاهی به ادوار تمدن اسلامی؛ ۱۹. راه حج در سفرنامه ابن بطوطه؛ ۲۰. سفرهای حج ناصر خسرو؛ ۲۱. راه حج در سفرنامه ابن جبیر. (تمام آنچه در این مجلد درباره راه حج نوشته ام، در کتاب راه حج منتشر شده است).

۷۵. مقالات تاریخی، دفتر ۱۷، قم، دلیل ما (تجدید چاپ ۱۳۸۷): ۱. از کرمان تا مکه... و تا دربار ناصرالدین شاه مروری بر سفرنامه حاجیه خانم علوی کرمانی؛ ۲. از تبریز تا تبریز - مروری بر سفرنامه مکه سید محمد رضا طباطبائی تبریزی؛ ۳. سفرنامه مکه یک نظامی قاجاری، میرزا عبدالحسین خان

افشار؛ ۴. رنج‌های یک زائر هندی در سفر حج، گزارش سفرنامه محمد عبدالحسین کرناٹکی؛ ۵. راه حج نهاد راه تمدن و پیوند ملل اسلامی؛ ۶. دستی در زلف یار (سفرنامه عمره شعبانیه ۱۴۲۸ / شهریور ۱۳۸۶)؛ ۷. احوال و آثار عماد الدین حسن طبری؛ ۸. برخورد دوگانه با پژوهش در حوزه مطالعات دینی - تاریخی، (با یادی از علامه سید مرتضی عسکری)؛ ۹. رساله قدمیه ابوالفیض فیضی، داستان انتقال سنگی با نشان جای پای حضرت رسول (ص) از مکه به هند؛ ۱۰. امام علی علیه السلام و نهاد نظارت در حکومت اسلامی؛ ۱۱. وسیله الرضوان و آگاهی‌های تاریخی و اجتماعی از دوره اخیر صفوی؛ ۱۲. چرا دو انقلاب در هفتاد سال؛ ۱۳. مرجعیت: حال و آینده؛ ۱۴. روایت علم از دیدگاه‌ها و رخداد‌های سال ۵۶ - ۱۳۵۵؛ ۱۵. بررسی رویکردهای عقلی و نقلی به قیام امام اباعبدالله‌الحسین(ع)؛ ۱۶. پیش به سوی حکومت اسلامی (صالحی نجف آبادی و اندیشه حکومت اسلامی خواهی)؛ ۱۷. وضعیت شیعه در مدینه طیبه (از سال ۱۳۴۱ ش) مرحوم حجت الاسلام و المسلمین آقای عبدالحسین فقیهی رشتی؛ ۱۸. تفصیل سفر مکه معظمه؛ ۱۹. حوزه علمیه لبنان و ایران؛ ۲۰. رجال شیعی ناشناخته از نیمه نخست قرن هفتم هجری بر اساس قلائد الجمان؛ ۲۱. گزارشی از نشست منتدی المشرق در قطر (تفاهم سه قوم عرب - فارس و ترك)؛ ۲۲. داستان تحول قصیمی از وهابیت به الحاد؛ ۲۳. تجدید عاشقی، سفرنامه حج (در دیار یار آمده)؛ ۲۴. میراث آخوند خراسانی در دستان آقا سید ابوالحسن اصفهانی؛ ۲۵. بازکاوی تأثیر آیت الله درچه‌ای بر مرحوم آیت الله العظمی بروجردی.

۷۶. مقالات تاریخی، دفتر ۱۸، قم، دلیل ما، ۱۳۸۸: ۱. مناسبات زیدیه و امامیه یا مفاضله میان حسنین، مروری بر کتاب تنبیه و سنن العین بتنزیه الحسن و الحسين؛ ۲. تعامل اسلام و ایران از نگاهی دیگر؛ ۳. درباره رساله رد روافض احمد سرهندی، (آگاهی درباره رابطه شیعیان خراسان و هندوستان)؛ ۴. زیر

سایه حزب الله (سفرنامه لبنان)؛ ۵. پاسخ چند پرسش درباره عاشورا پیرامون کتاب تأملی در نهضت عاشورا؛ ۶. سفرنامه منظوم حج؛ ۷. يك اجازه نامه با امضای سه مرجع تقلید؛ ۸. سفرنامه حج مشتری طوسی؛ ۹. درباره سفرنامه حج منصور؛ ۱۰. شیعه پژوهی در تاریخ ما؛ ۱۱. مملکت داری به شیوه شاه سلطان حسین صفوی؛ ۱۲. یادداشتی دیگر درباره راه حج؛ ۱۳. پاره‌ای از آثار خطی میرزا حسن خان انصاری در کتابخانه مجلس؛ ۱۴. این هشت نفر، سفرنامه حج ابوالقاسم مرجانی؛ ۱۵. علی بن محمد النوفلی و کتاب الاخبار او؛ ۱۶. مشروعیت دولت صفوی از نگاه یک عالم شیعی؛ ۱۷. درباره انجیل نادرشاهی؛ ۱۸. حاکم نیشابوری و کتاب او درباره فضائل فاطمه زهرا؛ ۱۹. ماجرای یک شورای فقهی و رأی صادره از علما به نفع کفار؛ ۲۰. پرسش‌های فقهی شاه عباس از شیخ بهائی؛ ۲۱. فرانسیس بیکن و شاه عباس؛ ۲۲. ابوصلت هروی شیعه معتدل.

۷۷. مقالات تاریخی دفتر ۱۹ - ۲۰، قم، دلیل ما، ۱۳۹۰: ۱. ولادت رسول خدا در ۱۲ یا ۱۷ ربیع الأول، بررسی آراء کلینی و مفید به ضمیمه رساله مولودیه آقای رضی قزوینی (م ۱۰۹۶)؛ ۲. مؤسسه بحث و مناظره دینی آیت الله سید ابوالحسن طالقانی؛ ۳. عاشقی در سیر طریق، گزارش سفر عمره در مرداد ماه ۱۳۸۸؛ ۴. سرخط آزادی (دستورالعمل آزادی بندگان)؛ ۵. سیره نبوی در قالب داستانی؛ ۶. مسئله یوسفیه: جدال اندیشگی تفکر شیعه اصولی با اخباری، مکاتبات: میریوسف علی استرآبادی و شهید قاضی نورالله شوشتری؛ ۷. نظام اسلامی با فقه می ماند نه با تاریخ؛ ۸. گزارش سفر به لب آب جیحون؛ ۹. نامه نامی / ۶۲ نامه ادبی - تاریخی از سه دهه پایانی قرن سیزدهم هجری؛ ۱۰. گزارش سفر عتبات (۹ - ۱۳ فروردین ۱۳۸۹)؛ ۱۱. گزارشی تازه یاب درباره سقوط صفویه، نادرشاه، روابط با عثمانی و انعکاس اخبار ایران در مکه مکرمه؛ ۱۲. سفرنامه شام و مصر تألیف ۱۲۵۶ق؛ ۱۳.

گزارش سفر ترکیه؛ ۱۴. منازعات فقهی - سیاسی در روستای کریم آباد (از روستاهای استرآباد) (سال‌های ۱۲۷۹-۱۲۸۲) (تألیف در سال ۱۲۸۲ ق)؛ ۱۵. مراغه کانون تمدنی عصر ایلخانی؛ ۱۶. رشیدالدین فضل‌الله و توسعه فرهنگی در کانون تمدن ایلخانی؛ ۱۷. هدایة السبیل شرح منازل میان تهران تا شیراز (از سال ۱۳۰۹ ق)؛ ۱۸. ۲۷ رجب روز رحمت؛ ۱۹. کتابخانه‌ها، نشریات و مدارس نجف (فصلی از کتاب تاریخ نجف مدرس گیلانی)؛ ۲۰. گزارش سفر عمره (۲۸ تیرماه تا ۹ مرداد ماه ۱۳۸۹)؛ ۲۱. شرح حال آیت الله شیخ عبدالحسین فقیهی رشتی (۱۳۲۱ - ۱۴۱۰ ق)؛ ۲۲. حکمت نسخ در احکام شرعی (پرسش سلطان محمد خدابنده و پاسخ علامه حلی)؛ ۲۳. اشاراتی در باب مؤلفه‌های مدنی و رابطه آنها؛ ۲۴. تذکره حصن حصین در قانون بست نشستن؛ ۲۵. جدالهای دینی درباره مشارکت زنان در انتخابات، مروری بر مقالات محمدباقر مجتهد کمره‌ای (۱۳۳۹ - ۱۳۴۲ ش)؛ ۲۶. ابزار ورود به ادبیات جهانی را نداریم؛ ۲۷. اباطیل حکیم و ردیه‌های آن؛ ۲۸. صفی بن ولی قزوینی و تفسیر زیب التفاسیر؛ ۲۹. تأسیس دولت صلیحی - فاطمی در یمن؛ ۳۰. منظومه طالب نامه؛ ۳۱. وقفنامه مهدیه شیعیان در مدینه منوره. [پس از انتشار مجلد بیستم مقالات تاریخی، سری بعدی مقالات بنده با عنوان مقالات و رسالات تاریخی منتشر شده که تاکنون چهار دفتر آن نشر یافته است]

۷۸. مقالات و رسالات تاریخی، دفتر ۱، تهران، نشر علم، ۱۳۹۲: محمد بن اسحاق ندیم و کتاب الفهرست او؛ ۲. دیدگاه علمای عصر صفوی درباره احکام نجومی و سعد و نحس ایام؛ ۳. رساله در شرح احوال لطف‌الله بن سلیمان شاه نیشابوری و دیوان وی؛ ۴. مروری بر مطالعات پیرامون نقش خواجه نصیر در سقوط بغداد؛ ۵. دوزبانه‌های ادب فارسی و عربی در قرن هفتم؛ ۶. اردوباد و اهمیت فرهنگی آن در دوره اخیر صفوی؛ ۷. گشتی در حکایات کتاب سفینه فطرت؛ ۸. طریق استخاره معتبره؛ ۹. مهر کتابخانه شاهرخ تیموری؛ ۱۰.

سفرنامه عتبات سال ۱۳۱۳؛ ۱۱. از کاخ هشت بهشت تا کاخ توپقاپی؛ ۱۲. گزارش سفر عمره: ۱۳۹۰؛ ۱۳. علمای بلادنگاهی به موقعیت آیت‌الله زند کرمانی در اصفهان؛ ۱۴. ابن معتز شاعر عباسی و تفسیر تاریخ اسلامی بر اساس منازعه عباسیان و طالبیان؛ ۱۵. گرایش جریان نوگرایی دینی در تفسیر معنای محکم و متشابه قرآن (به ضمیمه رساله متشابهات قرآن از اسدالله خرقانی)؛ ۱۶. آگاهی‌های تازه درباره غلامان و کنیزکان در دوره صفوی بر پایه کتاب آداب سنیه (از محمد صالح خاتون آبادی - م ۱۱۲۶)؛ ۱۷. ادبیات الفاظ کفر در فقه حنفی (فارسیات کتاب فتاوی تاتارخانیه از سال ۷۷۷)؛ ۱۸. یکصد و پنجاه و شش کلمه نوشته علمای بلخ؛ ۱۹. تعابیر فارسی در الفاظ طلاق و سوگند در متون فقه حنفی؛ ۲۰. رویکرد فقهی به سیره نبوی در یک صد سال گذشته (عوامل و پیامدها)؛ ۲۱. نظریه دارالحرب - دارالاسلام و تعریف کفر در فقه حنفی و تأثیر و تأثر آن از رویدادهای خراسان در قرن دهم هجری؛ ۲۲. مروری بر یک رساله انتقادی از دوره صفوی؛ ۲۳. یادداشت پشت کتابی درباره قحطی سال ۱۲۸۸ در اصفهان؛ ۲۴. ترجیع بندی در ستایش شاه اسماعیل دوم (سلطنت از ۹۸۴ - ۹۸۵)؛ ۲۵. بررسی چند روایت تاریخی در باب غالیان عصر خلافت امام علی (ع)؛ ۲۶. جغرافیای سودان، محمد حسین فروغی؛ ۲۷. شرح بعضی از وضع گیلان، نویسنده ناشناخته.

۷۹. مقالات و رسالات تاریخی، دفتر ۲، تهران، نشر علم، ۱۳۹۳؛ ۱. عشق به پدر، عشق به کتاب؛ ۲. الرساله اثری در تاریخ و رجال اصفهان از قرن پنجم هجری؛ ۳. عقود ثناییه؛ ۴. دیوار نوشته‌های یادگاری در مسجد - مدرسه مادر شاه اصفهان؛ ۵. رساله‌ای درباره گسترش فساد در گیلان تحت سیطره امرای زیدیه؛ ۶. یک گزارش و چند سند درباره حجاج ایرانی در راه جبل؛ ۷. از راه نجد تا راه حائل؛ ۸. نسخ خطی به مثابه منبعی برای تاریخ؛ ۹. جامعة النجف حرکتی نو در اصلاح نظام آموزشی حوزه نجف؛ ۱۰. سفرنامه منظوم حج از

دوره صفوی؛ ۱۱. درسهای صفویه و عقب ماندگی ما؛ ۱۲. بادیه تلاقی تاریخ، جغرافیا، ادب و عرفان حج؛ ۱۳. مختصری درباره علم سیاست شرعی؛ ۱۴. سرگذشت یک ایرانی مروج تشیع امامی در یمن؛ ۱۵. گزارش سفر به استانبول و همایش سلفیه؛ ۱۶. السلفية و تطور مفهوم الجهاد؛ ۱۷. ابن مازه و کتاب لطائف الاذکار؛ ۱۸. عاشورا در فقه شیعه؛ ۱۹. اشعار ترکی به مناسبت فتح بغداد توسط شاه عباس (۱۰۳۳ ق)؛ ۲۰. مرحوم سید جعفر شهیدی و تاریخ اسلام؛ ۲۱. دولت نبوی و نظام سیاسی؛ ۲۲. یادداشت‌های مسافران ایرانی از ایالات جدا شده از ایران؛ ۲۳. بیانیه دولت عباسی علیه امویان؛ ۲۴. نگاه سنایی غزنوی و رشیدالدین فضل الله به امویان؛ ۲۵. متنی نویافته در زندگی امامان از آغاز قرن ششم هجری؛ ۲۶. شرحی درباره کتاب مبین و مؤلف آن؛ ۲۷. فرقه‌هایی با باورهای شگفت؛ ۲۸. امویان در آینه روایات بلاذری؛ ۲۹. قدسیت عباسیان پیش از خلافت عباسی؛ ۳۰. دانشمندی دلباخته دولت عباسی؛ ۳۱. زایچه‌نامه‌ها منبعی برای تاریخ (مورد زایچه‌نامه‌های خاندان قرچقای)؛ ۳۲. گزارش یک فرنگی از مکه و مدینه در زمان سقوط آن بدست وهابیان؛ ۳۳. پرسشهای شیعیان از علامه حلی در قرن هشتم هجری؛ ۳۴. از شام تاریخی تا شام آخر الزمانی؛ ۳۵. وضعیت حوزه علمیه قم در سال ۱۳۵۲.

۸۰. مقالات و رسالات تاریخی، دفتر ۳، تهران، نشر علم، ۱۳۹۵: ۱. برگی دیگر از جدهای مذهبی در ایران پس از سقوط صفویه!؛ ۲. شاه سلطان حسین صفوی و دستور نگارش کتابی در فقه زنان؛ ۳. میراث عرفانی از دوره صفوی و نقش آن در بحران فکری قرن سیزدهم؛ ۴. ابن علقمی از قرن دهم تا چهاردهم و در یک دهه اخیر؛ ۵. عباس زریاب خویی و شیخ قاسم مهاجر؛ ۶. سهم قمی‌ها در نظام دیوانی دولت سلجوقی در قرن ششم هجری؛ ۷. برگی ناشناخته از میراث شیعه در نیمه نخست قرن چهارم؛ ۸. جریان تفکر شیعی در ایران در قرن هفتم (آثار محمد بن حسین رازی آبی؛ ۹. ظهور المیرزا محمد

الأخباري بعد الوحيد البهبهاني و نزاع تلامذته...؛ ۱۰. الملك عبد العزيز في الوثائق الايرانية؛ ۱۱. كربلا از روایت تا درایت (نگاهی مجدد به عاشورا و فقه)؛ ۱۲. رابطه علما و دولت صفوی در سایه خطبه‌های جلوس؛ ۱۳. اسلام خالص؛ بحثی درباره رابطه لباس و دین در دوره رضا شاه؛ ۱۴. عطائیه؛ اثری در فقه شیعه از قرن هفتم هجری؛ ۱۵. سهم کازرونی‌ها در تدوین سیره نبوی (ص)؛ ۱۶. تحفه یک عالم بحرینی برای شاه سلیمان صفوی: رساله منار السعادات؛ ۱۷. کتابی در نقد قدرت از دریچه مفهوم عدل و ظلم؛ ۱۸. گزارش یک جدال مذهبی در سال ۱۲۰۲ میان بخارا و مشهد؛ ۱۹. تیشه رو بردار و تبر، برو به جنگ شانه سر: رساله‌ای از فیض؛ ۲۰. مفهوم علم میان مسلمانان در رساله باران، رعد، برق ابن ابی الدنيا؛ ۲۱. اصفهان در سایه خلاقیت‌های شاه عباس؛ ۲۲. رساله در ردّ تکفیر مؤمن؛ ۲۳. گزارش سفر گرجستان؛ ۲۴. در بیان کلمات کفر و شرک: «ادبیات تکفیری در فقه حنفی»؛ ۲۵. پیشینه اسلامی کردن طب در تمدن اسلامی؛ ۲۶. الشعائر الحسينية ... النشأة والتطور؛ ۲۷. وثائق غازانیه؛ متنی حقوقی - فقهی تازه یاب از روزگار غازان خان؛ ۲۸. یادداشت‌های شخصی: سال‌های ۱۰۸۰ تا ۱۱۱۴ در اشرف مازندران؛ ۲۹. سفرهای زیارتی یک یزدی در نیمه دوم قرن سیزدهم هجری؛ ۳۰. زندگینامه آیت الله خویی به قلم مرحوم سید عبدالعزیز طباطبائی؛ ۳۱. کتاب نیل المرام در فقه امامی: اثری از تشیع مازندران غربی در قرن نهم؛ ۳۲. اصلاح المملکه: رساله انتقادی خطاب به ناصرالدین شاه قاجار.

۸۱. مقالات و رسالات تاریخی، دفتر ۴، نشر علم، ۱۳۹۶: ۱. برگی از منازعه دین و فلسفه در اندیشه‌های یک دانشمند عصر اخیر صفوی؛ ۲. روابط علمای بحرین و ایران در دوره صفوی؛ ۳. مقدمه‌ای بر معشوق السفاره؛ اثری درباره سفر کردن از دوره قاجاری؛ ۴. تقویم‌های رایج و نارایج؛ حمدالله مستوفی؛ ۵. بنیادهای سست علم در قرون میانه اسلامی (نمونه‌ای از احکام

نجوم)؛ ۶. رساله ادبی اندر ستایش شاهان صفوی، مناقب میرزا شفیع وزیر یزد؛ ۷. چگونگی خواندن تقویم‌های سنتی و علائم آنها؛ ۸. دین، عرفان و حکمت، سه مؤلفه در نظام معرفتی ایرانی، انسداد یا انفتاح!؛ ۹. یادداشتهای تاریخی؛ نوشته عبدالعلی قاجار؛ از سال ۱۳۱۵ و ۱۳۱۶؛ ۱۰. مباحثات حاج محمد کریم خان رئیس شیخیه با شاهزادگان و علمای تهران؛ ۱۱. دو قصیده در واقعه حمله روسها به حرم امام رضا (ع)؛ ۱۲. تبارشناسی مفهوم تمدن اسلامی از مشروطه تا انقلاب اسلامی؛ ۱۳. یادداشتهای تاریخی از روزگار صفوی؛ وقایع سالهای ۸۹۲ - ۱۰۴۲؛ ۱۴. ریشه‌های خشونت در فکر مذهبی معتزله؛ ۱۵. دو قصیده و ترکیب بند در حج از روزگار صفوی؛ محمدباقر خلیل کاشی؛ ۱۶. تاریخ شاهان صفوی: از طهماسب تا عباس اول، از تحفه سلیمانی؛ ۱۷. زندگی تقویمی مردم روزگار صفوی در آینه کتاب اختیارات علامه مجلسی؛ ۱۸. جدال تقویم شرعی با تقویم نجومی در دوره اخیر صفوی؛ ۱۹. پرسشهای دینی مانکجی زرتشتی از محمد حسن سبزواری قاضی یزد؛ ۲۰. مظهر الانوار، مقدمه رسالهای در آموزش اسطرلاب؛ ۲۱. مقدمه‌ای بر رفیق توفیق در رسوم وزارت و آداب سلطنت از دوره صفوی؛ ۲۲. آگاهی‌های تاریخی و انتقادی از دوره صفوی تا دوره زندیه (فوائد علیّه)؛ ۲۳. پیشینه آشنایی ما با حکمت و نجوم غرب (رساله حکمت آفرینش ستارگان).

۸۲. مقالاتی درباره مفهوم علم در تمدن اسلامی، تهران، نشر علم، ۱۳۹۳ (چاپ دوم آن در سال ۱۳۹۵ با مقالات بیشتری ارائه شد). این کتاب حاصل مقالاتی است که از حوالی سال ۹۰ تا ۹۳ نوشتم. عمده آن برای درس فرهنگ و تمدن اسلامی بود.

۸۳. مقدمه‌ای بر تاریخ تدوین حدیث، قم، فؤاد، ۱۳۶۸. اینها سه مقاله بود که در سال ۶۵ در نشریه نور علم، متعلق به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، منتشر شد.

۸۴. منابع تاریخ اسلام، قم، انصاریان، ۱۳۷۶ (چاپ دوم، نشر علم، ۱۳۹۳). سال‌ها به عنوان کتاب درسی و نیز منبع مطالعه امتحان ارشد و دکتری از آن استفاده می‌شد. پس از سال‌ها و به دنبال تدریس مجدد آن درس در دانشگاه تهران، آن را بازنویسی کردم. همراه آن تعدادی مقاله هم که درباره منابع بود، و اغلب آنها در مقالات تاریخی چاپ شده بود آوردم. این چاپ توسط نشر علم در تهران منتشر شد.

۸۵. مناسبات فرهنگی معتزله و شیعه، تهران، ۱۳۷۲. مقاله‌ای بود که برای کنگره بین‌المللی شیخ مفید که در سال ۱۴۱۳ ق برگزار شد نوشتم. بعدها مستقل چاپ شد و تحت عنوان المسار الثقافی بین الشیعه و المعتزله ترجمه شد.

۸۶. نزاع سنت و تجدد، قم، ۱۳۷۱. از کارهایی که در ادامه کارهایی مانند ذهنیت غربی و التقاط نوشتم. مجموعه از چندین مقاله در این زمینه است.

۸۷. نظریه اتصال دولت صفویه با دولت صاحب الزمان، تهران، نشر علم،

۱۳۹۱

۸۸. نقش خاندان کرکی در تأسیس و تداوم دولت صفوی، تهران، نشر علم، ۱۳۸۷. این کار هم از دل کارهای صفوی درآمد. اختصاصی خاندان کرکی که در کنار صفویان، زوج مشترک بودند.

۸۹. نماز جمعه، زمینه‌های تاریخی و آگاهی‌های کتابشناسی، تهران، ۱۳۷۲. یک کتابشناسی صرف که برای دبیرخانه ائمه جمعه انجام دادم.

۹۰. یاد یار و دیار، مجموعه بیست سفرنامه مکه، قم، نشر مورخ، ۱۳۹۳. مجموعه بیست سفرنامه به عربستان است که نوزده مورد آن برای عمره و حج (یکی هم عمره و هم سفر به حائل) و یکی هم به ریاض که به مناسبت هفته فرهنگی ایران منتشر شد.

تحقیق و ترجمه

۱. احوال ملوک التتار المغول، تألیف در ۶۵۸، حسین بن علی بطیطی استرآبادی، مقدمه و تصحیح رسول جعفریان، قم، نشر مورخ، ۱۳۹۴. در سال ۱۳۹۶ تصحیح تازه و دقیق تری از آن منتشر کردم. این اثر، بر اساس نسخه منحصر بفرد تصحیح شده و گزارش یک عالم شیعه از حمله مغول و سقوط بغداد، تنها دو سال پس از سقوط این شهر است.
۲. اسلام خالص (بحثی درباره تاریخ لباس روحانیت)، محمدعلی مبارکه‌ای، به کوشش رسول جعفریان، قم، مورخ، ۱۳۹۴. نویسنده از روحانیون مبارز دوره رضاشاه است، اما در این رساله بحثی درباره لباس روحانیت دارد و تلاش می‌کند نشان دهد که این لباس در طول تاریخ تطور داشته و یکنواخت نبوده است.
۳. اسنادی از خاندان روضاتیان، قم، انصاریان، ۱۳۸۲. مجموعه از چند هزار نامه که در طول سالیان برای خاندان روضاتی (بیشتر از زمان مرحوم چهارسوقی که در اصفهان ریاست داشت) آمده بود، در اختیار استاد عزیزم مرحوم سید محمدعلی بود. آنها را بخش بخش در اختیار بنده گذاشتند تا مجموعه‌ای را برای نشر انتخاب کنم. این حاصل آن انتخاب بود.
۴. اسئله سلطانیه: پرسشهای فقهی شاه سلطان حسین از آقا جمال خوانساری، قم، مورخ، ۱۳۹۶. اهمیت این رساله که حاوی ۷۴ پرسش فقهی از

دربار صفوی و پاسخ‌های بعضاً مفصل آقا جمال است، روشن است. بیشتر به عنوان یک اثر برای نشان دادن مسائل فکری این دوره بنده منتشر کرده‌ام نه اینکه از روی تخصص در فقه باشد. الان که این گزارش را می‌نویسم این، آخرین کتابی است که از بنده نشر شده است.

۱. اسئله یوسفیه یا مکاتبات میریوسف علی اخباری با قاضی نورالله شوشتری، تهران، کتابخانه مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۸. شاید نزدیک به دو دهه قبل این رساله را آقای استاد حسین مدرسی به بنده معرفی کردند. همان زمان هم بخشی را آماده کردم، اما انجام نشد تا نسخه‌ای بسیار خوب در مجلس یافت شد. کار جدیدی صورت گرفته و منتشر شد. چقدر اثر مهمی در نشان دادن تفاوت‌های بین اخباری و اصولی در داخل تشیع است.

۲. اطلس الشیعه، (ترجمه عربی) رسول جعفریان، ترجمه سیف علی، نصیر الکعبی، تهران، الهدی، سوره مهر، مورخ، (نجف) المرکز الاکادیمی للابحاث، ۱۳۹۲

۳. انجیل نادری، ترجمه میرزا مهدی استرآبادی، تهران، نشر علم، ۱۳۸۸. مدت‌ها برای مجوز مانده بود تا بالاخره برای هزار نسخه و آن هم یک بار مجوز یافت.

۴. انقلاب الاسلام بین الخواص و العوام، محمد عارف اسپناقچی پاشازاده، قم، دلیل، ۱۳۷۹. این شخص، مترجم ظل السلطان برای ترجمه آثار چاپ استانبول بود. این اثر تألیف ترجمه و از کارهای خوب اوست. از وی چندین کتاب دیگر هم هست که هنوز رنگ چاپ به خود ندیده است.

۵. بحران آذربایجان، خاطرات حاج میرزا عبدالله مجتهدی تبریزی، تهران، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ۱۳۸۱. خاطرات مرحوم مجتهدی از سال

۱۳۲۴ - ۱۳۲۵ دوره تسلط پیشه‌وری بر آذربایجان، بسیار عالی و نفیس، و کم‌نظیر در روشن کردن بسیاری از وقایع آن سال.

۶. برگه‌هایی از تاریخ حوزه علمیه قم، حاوی هشت گزارش از حوزه علمیه در دهه بیست و سی، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۱. این هم از دل کتاب جریان‌ها درآمد، اطلاعاتی است درباره حوزه علمیه قم از منابع مختلف و بیشتر مطبوعاتی که بسیاری از آنها بس مهم است.

۷. بقاء و زوال دولت در کلمات امام علی (ع)، عبدالکریم قزوینی، قم، کتابخانه آیه الله مرعشی، ۱۳۷۱.

۸. بینش غرض آفرینش، فاضل هندی (چاپ شده در احوال و آثار بهاء‌الدین فاضل هندی)، قم، انصاریان، ۱۳۷۴. بجز شرح حال فاضل هندی، چند رساله هم از وی در این کتاب چاپ شده است.

۹. پنجاه سفرنامه حج قاجاری، تهران، نشر علم، ۱۳۸۹. از سال ۱۳۷۳ تصحیح و انتشار سفرنامه‌های حج را آغاز کردم. از دوره صفوی، تعداد اندکی مانده که بهترین آنها همان سفرنامه منظوم حج از بانوی اصفهانی است. بعدها چند متن از نظم و نثر دیگر هم از دوره صفوی تصحیح کردم. اما از دوره قاجار، شمار زیادی سفرنامه مانده بود. برخی تصحیح و چاپ شده و بیشتر خطی مانده بود. بسیاری از خطی‌ها را در طول سالیان چاپ کردم. زمانی به فکر افتادم تا ادبیات سفرنامه حج قاجاری را یکجا عرضه کنم تا کار بر مراجعان آسان‌تر شود. نتیجه انتشار یک مجموعه هشت جلدی تحت عنوان پنجاه سفرنامه حج قاجاری بود که نشر علم منتشر کرد. اندکی بعد یک مجموعه چهارده سفرنامه‌ای توسط هم نشر علم منتشر شد و بعد هم یک مجموعه شانزده سفرنامه‌ای که نشر مورخ در قم چاپ کرد. جمعا هشتاد سفرنامه شد. بیشتر اینها

تصحیح بنده و شماری هم از دیگران بود که نامش همانجا در آغاز سفرنامه‌ها آمده است. (فهرست اینها را در پایان همین کارنامه ملاحظه فرمایید).

۱۰. تاریخ دخانیه، شیخ حسن کربلائی (چاپ اول در مجموعه سده تحریم تنباکو) تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۳، چاپ دوم به طور مستقل، قم، الهادی، ۱۳۷۷، چاپ سوم مرکز اسناد انقلاب اسلامی. طبعاً چاپ اخیر از همه کامل‌تر بود و نسخه‌های بیشتری در صحیح آن دیده شد. شیخ حسن در اصل اصفهانی و از بهترین شاگردان میرزا و به یقین یکی از نیرومندترین مورخان تک نگار دوره قاجاری است.

۱۱. تاریخ محمدی، شیخ حسن کاشی، قم، کتابخانه تخصصی تاریخ اسلام و ایران، ۱۳۷۷. تاریخ منظوم دوازده امام از قرن هشتم هجری و البته منتسب به شیخ حسن کاشی است. در واقع، اولین کتابی که کاملاً به شعر فارسی زندگینامه معصومین را نوشته همین است. این اثر از دوره ایلخانی است.

۱۲. تاریخ مکه (ترجمه)، احمد السباعی، تهران، مشعر، ۱۳۸۵. سال ۱۳۸۴ که دیگر نتوانستم در پژوهشگاه حوزه و دانشگاه به‌انتم و مرخصی بدون حقوق گرفتم، سه ماه روزها در تهران (آپارتمان ما در شهرک قائم)، مشغول ترجمه این اثر مفصل و خوب بودم که بحمدالله تمام و چاپ شد.

۱۳. تحفة الحرمین، یوسف نابی، ترجمه رافع، میقات، ش ۴۹، پاییز ۱۳۸۳. گزارش ترکی که به عربی ترجمه شده بود و من به فارسی درآوردم. در طول بیست و اندی سال که از انتشار مجله میقات می‌گذرد، در بیش از نود درصد از آن مقاله داشته‌ام. بسیاری در همین مجموعه مقالات آمده و ممکن است مطالبی هم باشد که نیامده باشد. در این فهرست از مرور بر آنها مگر به استثناء، صرف نظر کردم.

۱۴. تحفة العالم در اوصاف و اخبار شاه سلطان حسین صفوی، میرزا ابوطالب فندرسکی، تهران، کتابخانه مجلس، ۱۳۸۸. از آثار منحصر درباره سلطنت شاه سلطان حسین که البته شامل همان چند سال اول سلطنت اوست.
۱۵. تذكرة الطريق فی مصایب حجاج بیت الله العتیق، حافظ محمد عبدالحسین کرناطکی، (کار مشترک با خانم اسراء دوغان)، قم، نشر مورخ، ۱۳۸۶. این سفرنامه یکی از بهترین و کهن‌ترین سفرنامه‌های فارسی از دوره قاجاری است. متن آن اخیراً به عربی هم ترجمه شد.
۱۶. ترجمه اناجیل اربعه، محمدباقر خاتون آبادی، تهران، دفتر نشر میراث مکتوب، ۱۳۷۴. (ترجمه چهار انجیل همراه با نقد آنها). یافتن این کتاب برایم بسیار جالب بود. ملاًباشی عصر صفوی، به ترجمه چهار انجیل از روی متن عربی به احتمال چاپی حلب، اقدام کرده است. دو نسخه کاملاً شبیه به هم یافتیم. یکی در اختیار استاد آق‌ای روضاتی و دیگری در کتابخانه مرعشی بود. اول چاپی محدود در قم شد و بعد میراث مکتوب که آن زمان تازه یکی دو سال بود، کارش را شروع کرده بود، منتشر کرد.
۱۷. ترجمه شرح و نقد سفر پیدایش تورات (سیف المؤمنین فی قتال المشرکین)، علی قلی جدید الاسلام، قم، انصاریان، ۱۳۷۵. آنتونیو دوژزو، کشیش پرتغالی که در اصفهان می‌زیست، مسلمان شد و این کتاب را در نقد ترجمه و محتوای سفر پیدایش تورات نوشت. اخیراً که این یادداشت را می‌نویسم، مقاله درباره وی انتشار یافته است. آق‌ای روضاتی هم جایی نوشت که کوچه علی قلی بیگ در خیابان طالقانی اصفهان، به احتمال به نام وی بوده است. او در سال‌های اخیر دوره صفوی، دیلماج یعنی مترجم دربار صفوی بود.

۱۸. تشیع در اندلس، (ترجمه از عربی) مؤلف محمود محمد مکی و عزالدین عمر موسی، قم، انصاریان، ۱۳۷۶. کتابچه کوچکی حاوی دو مقاله درباره تشیع در اندلس که بیشتر مقصود جنبه‌های ادبی تشیع است.
۱۹. تقویم‌های رایج و نارایج در ایران (بخشی از نزهه القلوب مستوفی) مقدمه و بازنویسی رسول جعفریان، قم، مورخ، ۱۳۹۵.
۲۰. جامع المقدمات: شامل ۲۷۷ مقدمه بر کتاب‌های منتشره توسط کتابخانه مجلس، تهران، نشر علم، ۱۳۹۲. هیچ وقت دلم نمی‌خواست بر کتاب‌های دیگران مقدمه بزنم، چون آن را نوعی خودخواهی و تعدی به حقوق نویسنده می‌دانستم، ولو خودش درخواست کرده باشد. اما طی این چهار سال مجلس، مجبور شدم این قدر مقدمه بنویسم و اوراق را سیاه کنم.
۲۱. جامعه شیعه نخواست در مدینه منوره، ورنه زنده، با چهار ضمیمه، قم، دلیل، ۱۳۷۹. ابتدا به صورت مقالاتی در مجله میقات چاپ و سپس با افزوده‌هایی از برخی از سفرنامه‌های فارسی درباره شیعیان نخواست، به صورت مستقل منتشر شد.
۲۲. جشن نامه استاد سید احمد اشکوری، تهران، نشر علم، ۱۳۹۲. شامل چهل و شش مقاله و رساله که برخی با تصحیح بنده است و البته اگر چیزی از بنده باشد در مقالات و رسالات یا مجموعه‌های دیگر آورده‌ام.
۲۳. جشن نامه استاد محمد علی مهدوی راد (با ۲۵ مقاله از دوستان مختلف و این بنده خدا)، به کوشش رسول جعفریان، قم، نشر مورخ، ۱۳۹۱.
۲۴. جشن نامه آیت الله رضا استادی، قم، مورخ، ۱۳۹۳ (شامل چهل و یک مقاله و رساله).
۲۵. جشن نامه آیت الله شیخ ابراهیم امینی، (شامل بیست و هشت مقاله) به کوشش رسول جعفریان، قم، نشر مورخ، ۱۳۹۴.

۲۶. چهارده سفرنامه حج قاجاری دیگر، [به عنوان مجلد نهم سفرنامه‌های قاجاری]، تهران، علم، ۱۳۹۲. فهرست آنها را ذیل عنوان سفرنامه‌های حج قاجاری که جمعا هشتاد سفرنامه است، آورده‌ام).

۲۷. حاج مهدی سراج انصاری، ستاره‌ای درخشان در مطبوعات دینی، تهران، ۱۳۸۲. این کار از دل کتاب جریان‌ها برآمد. حاج سراج شخصیت قابل احترامی بین سال‌های ۱۳۲۰ تا ۱۳۴۰ بود. آثاری داشت و این کتاب مروری بر افکار و تلاش‌های است. شماری از دست نوشته‌ها و اسناد وی را در خانه نواده دختری وی در تهران یافتیم و از آنها هم استفاده کردم. مراسمی هم به عنوان جشنواره مطبوعات «سراج» در قم برای یک سال برگزار شد که فرزندش هم از مشهد آمد. این کتاب هم به همان مناسبت چاپ شد.

۲۸. الحاوی فی رجال الشيعة الامامية، یحیی بن ابی طی، تدوین و بازسازی، رسول جعفریان، قم، کتابخانه تخصصی تاریخ اسلام و ایران، ۱۳۷۹. این کتابچه در دو مقاله در مجله تراثنا منتشر شد و سپس به صورت یک کتابچه البته نه به صورت رسمی بلکه تکثیری در صد نسخه منتشر شد.

۲۹. خورشید جی، مجموعه مقالات درباره منطقه جی، سلمان فارسی و خوراسگان، اصفهان، شورای شهر خوراسگان، ۱۳۸۴، قرار بر بزرگداشتی برای سلمان فارسی که گفته می‌شود از جی اصفهان بوده، یعنی همین خوراسگان تا منطقه شهرستان فعلی، برگزار شود. چند کتاب منتشر شد که کارهای علمی آن را هم بنده انجام می‌دادم. این اثر هم مجموعه مقالات در این باره است که عمده‌اش را خودم نوشتم.

۳۰. ده رساله فیض کاشانی، اصفهان، کتابخانه امیرالمؤمنین (علیه السلام) ۱۳۷۱. این هم از کارهایی بود که به مناسبت فعالیت‌های پژوهشی من در دوره

صفوی پدید آمد. رساله‌هایی که اطلاعات تاریخی داشت در اینجا آمد. یکی از بهترین آنها شکوائیه بود. بعدها مکرر مورد استفاده قرار گرفت.

۳۱. دو سفرنامه حج از مرجانی و مدیرالدوله، تهران، نشر مشعر، ۱۳۸۷ (در سفرنامه‌های حج قاجاری آمده است).

۳۲. دوازده رساله فقهی درباره‌ی نماز جمعه از روزگار صفوی، قم، انصاریان، ۱۳۸۱. از کارهایی من در پروژه مفصل صفویه و دین، مجموعه‌ای از رساله‌های فقه‌های آن دوره درباره نماز جمعه، با مقدمه‌ای مبسوط در این باره.

۳۳. دولت عثمانی از اقتدار تا انحلال، اسماعیل احمد یاغی، دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، قم، ۱۳۷۹. این کتاب را در یک سفر حج در مکه و مدینه ترجمه کردم. خاطرم هست که آخرین پاراگراف آن را در جده و در حین بازگشت نوشتم. بعدها مرتب به عنوان کتاب درسی و امتحانی از آن استفاده شد.

۳۴. ذخیره‌الآخرة، علی بن محمد سبزواری، قم، انصاریان، ۱۳۷۵. یک متن در دعاها و زیارات شیعی از قرن ششم هجری که اثری از تاریخ تشیع در ایران است.

۳۵. ذروة العلیا فی سیرة المصطفی با نام سیره داستانی رسول خدا، کازرونی، تصحیح، تهران، علم، ۱۳۸۸. یک اثر داستانی در سیره نبوی و بسیار مفصل از ادبیات فارس قرن هفتم و هشتم هجری و در اصل ترجمه همان ذروة العلیا که به ابوالحسن بکری منسوب است.

۳۶. رساله در پادشاهی صفوی، محمد یوسف ناجی، با همکاری خانم فرشته کوشکی، تهران، کتابخانه مجلس، ۱۳۸۷ (اثری نفیس در فقه سیاسی دوره صفوی).

۳۷. رساله در شرح احوال میرزای شیرازی، تهران، امیرکبیر، چاپ شده در کتاب «سده تحریم تنباکو» ۱۳۷۳.

۳۸. رساله طب الممالک، اثری سیاسی در تحلیل علل سقوط دولت صفوی و راه حل بازگشت آن به قدرت، قم، کتابخانه مرعشی، ۱۳۷۱. طب الممالک از آثار ذهبی‌ها و به قلم قطب الدین نیریزی است که نسخه منحصر آن در کتابخانه بروجردی در قم بود. بعدها در مجموعه صفویه درج شد.

۳۹. رسائل حجابیه، مشتمل بر سی و سه رساله و چند گفتار، ۲ ج، قم، دلیل، ۱۳۸۰. مجموعه‌ای حاوی ۳۳ رساله درباره حجاب، میانه سال‌های ۱۲۹۶ - ۱۳۴۸ ش. از رساله فخر الاسلام تا مسأله حجاب آقای مطهری. این مجموعه دو جلدی در بالغ بر ۱۶۰۰ صفحه، گزارش تمامی منازعات فکری و فقهی و سیاسی پیرامون حجاب را دارد. بخش پایانی آن اشعاری است که له یا علیه حجاب سروده شده است.

۴۰. رسائل سیاسی - اسلامی دوره پهلوی، ۲ جلد، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۴. دو جلد مشتمل بر چندین کتاب و رساله درباره فکر سیاسی در دوره پهلوی، مجموعه‌ای کم نظیر که کمک مهمی به افکار سیاسی - مذهبی پیش از انقلاب دارد. این کار از دل کتاب جریان‌ها برآمد. سه جلد بود، اما مرکز اسناد، حاضر نشد برخی از رسائل از جمله کتاب قلمداران را درباره حکومت اسلامی منتشر کند. در نتیجه دو جلد شد و به این شکل. همان زمان متن سه جلدی را هم در [shared](#) گذاشتم. متن رساله‌های تصحیح شده عبارت است از: شکست کسروی یا نسبت اسلام و دمکراسی از سید نورالدین شیرازی، اسرار هزار ساله و شیعیگری و نقدهای آنها، اعلامیه فدائیان اسلام، سیستم حکومت اسلامی از یحیی نوری، منشور نهضت اسلامی یا برنامه عمل از جلال الدین فارسی، ولایت فقیه امام خمینی، نظام حکومت در اسلام از آیت الله صادق روحانی، برنامه حکومت اسلامی، مجموعه‌ای از اعلامیه‌ها و بیانیه‌ها. چنان که اشاره شد در این مجموعه دو جلدی، حکومت اسلامی قلمداران نیز تصحیح شده بود که مع الاسف چاپ نشد.

۴۱. رفیق توفیق، محمد علی قزوینی، به کوشش رسول جعفریان، قم، مورخ، ۱۳۹۶. یک رساله سیاسی بی‌نظیر از اواخر دوره صفوی که حاوی اطلاعات منحصر بفردی از وضع اجتماعی و سیاسی اقتصادی این دوره هست.
۴۲. رقابت عباسیان و فاطمیان در سیادت بر حرمین شریفین، سلیمان الخرابشه، تهران، مشعر، ۱۳۸۵. ترجمه یک کتاب عربی درباره رقابت عباسیان و فاطمیان در سیادت بر حرمین است که چند قرن ذهن آنها را به خود مشغول کرده بود. من در ادامه کارهای مربوط به حج آن را ترجمه و منتشر کردم.
۴۳. روزنامه سفر حج، بانو علویه کرمانی، قم، نشر مورخ، ۱۳۸۶. از بهترین سفرنامه‌های حج قاجاری از یک زن کرمانی که بعدها نام وی هم دانسته شد. مرحوم باستانی هشت گزارش از این کتاب در روزنامه اطلاعات منتشر کرد. زمانی که کتاب نشر شد، نام مؤلف را نمی‌دانستیم و آقای باستانی هم با همه تلاش بدست نیاورد. بعدها دوستی از کرمان نوشت که ایشان عالیه خانم، همسر آقای شاپورخان پسر عباسقلی است. این خانم، برادرزاده، میرزا جواد است که از شیراز به کرمان آمد و امام جمعه آنجا بود.
۴۴. سفرنامه حج منصور، تهران، نشر علم، ۱۳۸۸.
۴۵. سفرنامه حج میرزا علی اصفهانی هسته‌ای، (چاپ شده در بسوی ام‌القری)، تهران، نشر مشعر، ۱۳۸۳.
۴۶. سفرنامه عتبات و مکه، وقار الدوله همسر ناصرالدین شاه، (به همراه آقای کیانی هفت لنگ)، تهران، نشر علم، ۱۳۸۹.
۴۷. سفرنامه مکه (مسالک السالکین) کیکاوس میرزا پسر فتحعلی شاه، سفر در سال ۱۲۵۳ ق، تهران، نشر علم، ۱۳۹۴.
۴۸. سفرنامه مکه محمد ولی میرزا، چاپ شده در بسوی ام‌القری، تهران، نشر مشعر، ۱۳۷۳.

۴۹. سفرنامه مکه، حاجی سلیم خان تکابی، قم، نشر مورخ، ۱۳۸۸.
۵۰. سفرنامه مکه، حسام السلطنه، تهران، نشر مشعر، ۱۳۷۴.
۵۱. سفرنامه مکه، دو سفرنامه از سال‌های ۱۲۶۰ (از میرزا جلایر) و ۱۲۹۹ (از مؤلفی ناشناخته)، قم، نشر دلیل ما، ۱۳۸۴.
۵۲. سفرنامه مکه، سیدمحمدرضا طباطبائی تبریزی، قم، نشر مورخ، ۱۳۸۶.
۵۳. سفرنامه مکه، میرزا عبدالحسین خان افشار، تهران، ۱۳۸۶.
۵۴. سفرنامه منظوم حج، زوجه میرزا خلیل رقم نویس (اردوبادی)، تهران، نشر مشعر، ۱۳۷۴. نخستین بار راهنمایی استاد حسین مدرسی سبب آشنایی من با این مجموعه نفیس در دانشگاه تهران شد که بخشی از آن همین سفرنامه بود. بعده مقاله‌ای درباره آن مجموعه که هم‌اکنون متن‌هایی از اردوبادی‌های دوره صفوی است که در دبیرخانه این دولت کار می‌کردند، نوشتم. آخرین چاپ این اثر که همراه با نقاشی‌ها و نقشه‌ها منتشر شده، توسط سازمان جغرافیایی (وابسته به وزارت دفاع و نیروهای مسلح) در سال ۱۳۸۶ است.
۵۵. شانزده سفرنامه حج صفوی و قاجاری دیگر، به کوشش رسول جعفریان، قم، مورخ، ۱۳۹۵. فهرست سفرنامه‌های آن را ذیل مجموعه سفرنامه‌های حج قاجاری آوردم.
۵۶. صور منطبعه، ملاعبدالکریم بن ملامحمد طاهر قمی، (چاپ شده در احوال و آثار بهاءالدین فاضل هندی)، قم، انصاریان، ۱۳۷۴.
۵۷. عطائیه در فقه شیعه به نام عظاملک جوینی، بر اساس نسخه منحصر بفرد قونیه، قم، نشر مورخ، ۱۳۹۴. اثری در فقه شیعه امامیه از قرن هفتم که مولف نامعلوم است. علت چاپ این اثر، ارائه آن به عنوان یک سند درباره

تشیع اثناعشری در ایران است، زیرا یک اثر فقهی فارسی از یک دوره مهم تاریخی است. شبیه آنچه درباره کفایة الانام گذشت.

۵۸. فتوح الحرمین، (توصیف آثار تاریخی مکه ومدینه و فلسفه مناسک حج)، محیی لاری، قم، انصاریان، ۱۳۷۳. این نسخه با نقاشی‌های اصلی چاپ شد. البته نسخه چندان خوبی نبود. سال‌ها بعد، تصاویر مجموعه‌ای از نسخه‌های فتوح الحرمین را با توضیح تاریخی تحت عنوان نگار و نگاره منتشر کردم.

۵۹. فرائد الفوائد، محمد زمان بن کلب علی تبریزی، تهران، دفتر میراث مکتوب، ۱۳۷۳

۶۰. فضائل علی بن ابی طالب و الولا، (بخش‌های برجای مانده) محمد بن جریر الطبری، قم، دلیل، ۱۳۷۹. این اثر بازسازی کتاب الولا طبری است که تا زمان ابن کثیر و ذهبی بوده است. یک تلخیص از اصل کتاب که توسط ذهبی انجام شده باقی مانده که استاد ما مرحوم آقاعزیز طباطبائی آن را منتشر کرد.

۶۱. قواعد السلاطین، عبدالحسیب علوی، کتابخانه مجلس، ۱۳۸۴. اثری از متون سیاسی عصر صفوی و از نوادگان میرداماد و محقق کرکی.

۶۲. کتاب الاخبار، علی بن محمد نوفلی، قم، نشر حیب، ۱۳۸۷. نویسنده از اصحاب امام هادی ع و از مورخان برجسته میانه قرن سوم هجری است. مسعودی از این کتاب یاد و مطالبی نقل کرده است. منابع دیگر هم به وفور از او مطالب تاریخی درباره علویان نقل کرده‌اند. این کتاب بازسازی الاخبار اوست.

۶۳. کتاب مبین در ترجمه و تفسیر قرآن کریم، نورالدین کاشانی (به سال ۱۱۲۰)، به کوشش رسول جعفریان، اصفهان، مرکز رایانه‌ای حوزه علمیه اصفهان، ۱۳۹۳. ترجمه‌ای بسیار نفیس از قرآن که بر اساس نسخه منحصر به فرد مترجم که نوه برادر فیض کاشانی است، به انجام رسید.

۶۴. کتابچه نیشابور، میرزا حسین بن عبدالکریم درودی، مشهد، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۸۱. از مجموعه رسائل جغرافیایی بلاد از زمان ناصری.

۶۵. کتابخانه ابن طاووس، ترجمه با همکاری علی قلی قرائی، قم، کتابخانه مرعشی، ۱۳۷۱. این اثر نفیس را طی چند ماه همراه دوستم آقای علی قلی قرائی که از میانه دهه شصت با ایشان آشنا شدم، ترجمه کردیم. ایشان سال‌ها مدیر التوحید انگلیسی بود و به جز کتاب تحریف قرآن، مقالات تدوین حدیث و پاره‌ای از مقالات دیگر بنده را ترجمه و در آن نشر کرد. خودشان از فضلا هستند و ترجمه قرآنشان به انگلیسی جایزه سال گرفت. کتاب کتابخانه ابن طاووس یکی از کارهای مهم در کتابشناسی شیعه بود.

۶۶. کفایة الانام فقه فارسی شیعه از قرن هفتم هجری، حسین بن محمد بن حسن رازی آبی، به کوشش رسول جعفریان، تهران، نشر علم، ۱۳۹۴. یک اثر فقهی فارسی از شیعه دوازده امامی از قرن هفتم هجری که سند تاریخ تشیع در ایران پیش از صفوی است.

۶۷. گزیده حیات سیاسی فکری امامان شیعه، قم، نشر معارف، ۱۳۹۱ (این اثر خلاصه حیات فکری سیاسی امامان شیعه است که برای تدریس در دانشگاه‌ها، توسط خود مرکز معارف خلاصه شد).

۶۸. لطائف الاذکار للحضار و السفار و المناسک، محمد بن عمر بن عبدالعزیز ابن مازه (م ۵۶۶) تصحیح رسول جعفریان، تهران، نشر علم، ۱۳۹۲. ترجمه عربی این اثر سال ۲۰۱۷ در اردن، توسط انتشارات دارالورد چاپ شد.

۶۹. المبعث و المغازی، ابان بن عثمان احمر، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۵. در زمینه بازسازی کتب مفقوده شیعه، این یکی از کارهای نخستین بود که بنده در قم انجام دادم.

۷۰. معشوق السفاره، تألیف... کاشانی، مقدمه و تصحیح رسول جعفریان، قم، نشر مورخ، ۱۳۹۵. یک تک نگاری منحصر به فرد درباره سفر از لحاظ اجتماعی و... که مع الاسف کامل نمانده اما همین مقدار هم بسیار عالی است. نام نویسنده را نمی دانیم و تنها می دانیم اهل کاشان بوده است.

۷۱. مکاتبات دوستانه استاد دکتر سید حسین مدرسی طباطبائی و رسول جعفریان، قم، نشر مورخ، ۱۳۹۴. مجموعه‌ای از ایمیل‌های دوستانه طی ده سال از ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۵ است. بسیاری از ایمیل‌های استاد حاوی نکات کتابشناسانه و در هر حال قابل استفاده است. فکر کنم این اولین بار بود که کتابی به این سبک منتشر می‌شد، یعنی صرفاً مشتمل بر ایمیل‌ها بود.

۷۲. مناظره مسلمان و مسیحی (نقد کتاب مشکات صدق)، نوشته کناس اصفهانی، به کوشش رسول جعفریان و فاطمه سادات میررضی، تهران، علم، ۱۳۹۴. اثری از دوره رضاشاه و نوشته شده در اصفهان که به صورت داستانی تنظیم شده و نکات تازه هم دارد.

۷۳. منشآت سلیمانی، دبیران دبیرخانه شاه سلیمان، تهران، مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۸. اثری درباره آموزش نامه‌نویسی، نویسنده‌ای از خاندان اردوبادی‌ها در قم که بعدها یک نسخه دیگر هم از آن یافت شد، هرچند من بر اساس تک نسخه چاپ کردم. مقاله درباره اردوبادی‌ها و این اثر در مقالات و رسالات تاریخی هست.

۷۴. مهدیان دروغین، تهران، نشر علم، ۱۳۹۱، چاپ دوم با اضافات ۱۳۹۴. اصل فکر این کتاب، تدوین دایره المعارفی برای امام مهدی (ع) توسط دارالحدیث بود، اما جدای از آن، به خاطر طرح مسائلی در این زمینه در دوره احمدی‌نژاد، من یادداشت‌های فراوانی نوشتم. چاپ دوم بسیار کامل‌تر و بهتر است. در این کتاب شش رساله نیز تصحیح و منتشر شده است: ۱. رساله رد

شرح حدیث دولت‌نا فی آخر الزمان، ۲. رساله عشره مبشره، ۳. گزارش سه رساله در باره زمان ظهور مهدی (ع)، ۴۰ رساله الهدی از نوریبخش در اثبات مهدویت خود، ۵. رساله در باره خروج سفیانی، ۶. تباشیر المحرورین

۷۵. میراث اسلامی ایران، ده مجلد، قم، انتشارات مرعشی، فاصله سال‌های ۱۳۷۳ - ۱۳۷۸. بنده این کار را به اقتضای فرهنگ ایران زمین و برخی از مجموعه‌های دیگر به آقای دکتر مرعشی پیشنهاد کردم و طی شش سال، ده دفتر از آن انتشار یافت. در این ده مجلد، جمعاً ۲۲۳ رساله از بنده و دیگر دوستان انتشار یافت. یکی از استادانی که مرتب به بنده لطف داشتند، مرحوم استاد افشار بودند که از سال ۶۹ با ایشان رفت و آمد داشتم. وقتی هم تعطیل شد، ناراحت شدند. سرکار خانم دکتر اصیلی، در نوشتاری با عنوان «نگاهی به مجموعه میراث اسلامی ایران» در کتاب ماه کلیات، شهریور و مهر ۱۳۸۲ به تفصیل آن را معرفی و از رسائل و مصححان نام بردند. رسائلی که بنده تصحیح کردم عبارت بودند از: رساله‌ای نو یافته در نکوهش مشروطه (۱/ ۱۷۵ - ۲۲۳)؛ وقفنامه مدرسه سلطان حسینیه (۱/ ۲۵۰ - ۲۹۱)؛ مفرحة الانام فی تأسیس بیت الله الحرام (۱/ ۳۶۷ - ۳۹۲)؛ اظهار الحق و معیار الصدق (۲/ ۲۶۰ - ۲۶۷)؛ صحیفه الرشاد (۲/ ۲۶۸ - ۲۷۲)؛ خلاصه الفوائد (۲/ ۲۷۳ - ۳۰۲)؛ سفرنامه اصفهان (ملک المورخین) (همراه عارف رمضان) (۳/ ۱۷ - ۶۲)؛ حرکات مأمورین خارجه در جنوب ایران (۳/ ۳۴۷ - ۳۶۷)؛ عقائد عباسیه (۳/ ۳۶۹ - ۳۸۰)؛ لمعات ملکوتیه (همراه محسن صادقی) (۳/ ۷۲۷ - ۷۵۰)؛ تاریخ اصفهان (ملک المورخین) (۴/ ۴۴۷ - ۵۲۸)؛ الاحکام الدینیة فی تکفیر قزلباش (۴/ ۷۱۸ - ۷۳۹)؛ سفرنامه عتبات و مکه مؤلف ناشناخته (همراه صادق برزگر) (۵/ ۱۱۹ - ۲۲۸)؛ سفرنامه مکه ظهیر الملک (۵/ ۲۲۹ - ۲۶۱)؛ سفرنامه مکه دختر فرهاد میرزا (۵/ ۲۶۳ - ۳۲۰)؛ سفرنامه ملا ابراهیم کازرونی (۵/ ۳۲۱ - ۳۸۵)؛ سفرنامه مکه از خودم (۵/ ۴۹۵ - ۵۳۹)، متن فارسی نزهه

الزاهد (۲۷۵/۶ - ۳۴۰)؛ تنزیه القمیین عن المطاعن (۴۶۱/۶ - ۴۶۰)؛ رساله نوروزیه آقا رضی قزوینی (۶۸۳/۶ - ۷۰۵)؛ رساله رد بر جماعت صوفیان علی قلی جدید الاسلام (۱۱/۷ - ۵۴)؛ زرنديه داستان نظارت مأموران شیره تریاک در زرنند کرمان (۷/۵۵ - ۶۹)؛ رساله در احوال آیت الله میرزا حسین سبزواری در قیام گوهرشاد به روایت معلم حبیب آبادی (۷/۷۱ - ۸۰)؛ رساله فی بیان شرب التتن و القهوه شیخ حر عاملی (۷/۸۱ - ۹۲)؛ آگهی شهان از تاریخ جهان (۸/۵۳۵ - ۶۲۶)؛ سفرنامه منظوم حج از بانوی اصفهانی (۹/۳۳۷ - ۳۹۱).

۷۶. میراث مکتوب شیعه، حسین مدرسی طباطبائی، (ترجمه با همکاری سید علی قرائی)، قم، کتابخانه تخصصی تاریخ اسلام و ایران، ۱۳۸۳. چاپ جدید با اصلاحات و اضافات، قم، نشر مورخ، ۱۳۸۶

۷۷. نُزْهَةُ الزَّاهِدِ وَ نَهْزَةُ الْعَابِدِ، تألیف به سال ۵۹۶ هجری، تهران، دفتر میراث مکتوب، ۱۳۷۵. از متون دعایی شیعه، به فارسی کهن، و اثری که میانه مصباح المتهدجد شیخ طوسی (م ۴۶) و آثار ابن طاووس (م ۶۶۴) نوشته شده است. در واقع سندی است از حضور تشیع در ایران.

۷۸. نگار و نگاره، بحثی درباره نقاشی‌هایی از حرمین شریفین از قرن یازدهم هجری، تهران، علم، ۱۳۹۲. طی این سال‌ها دریافتم که کتاب فتوح الحرمین، در مکه و مدینه تکثیر می‌شده، به صورت خطی با نقاشی، و به همین دلیل، نسخه‌های فراوانی از آن هست که زائران خریده به دیار خود می‌برده‌اند. من بر اساس تعدادی از نسخ، نقاشی‌ها را آورده و توضیح تاریخی درباره اماکن مقدسه حرمین دادم که حاصلش همین کتاب شد.

۷۹. نیل المرام فی مذهب الائمه علیهم السلام، عبدالرحیم بن معروف رستم‌داری، به کوشش رسول جعفریان، قم، مورخ، ۱۳۹۵. یک اثر کامل و

مفصل در فقه شیعه به فارسی از منطقه شمال ایران، در روزگاری پیش از صفوی. مقدمه مفصلی درباره تشیع در مازندران پیش از صفوی دارد.

۸۰. هنر انقلاب، ۵۷ پوستر از انقلاب ۵۷، تهران، مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۰. انتخابی بود از میان بیش از دو هزار پوستر که در سالهای نخست انقلاب منتشر شده بود.

۸۱. وجیزه التحریر، محمد بن سبزعلی اصفهانی، به کوشش رسول جعفریان، قم، نشر مورخ، ۱۳۹۳. یکی از بهترین نمونه‌ها برای آموزش تنظیم اسناد عرفی و شرعی از دوره قاجار.

۸۲. الوجیزه فی تعریف المدینه، (چاپ شده در بسوی ام‌القری)، تهران، نشر مشعر، ۱۳۷۳.

۸۳. وسیلة الخادم الی المخدم در شرح صلوات چهارده معصوم ع، فضل‌الله روزبهان خنجی اصفهانی، قم، کتابخانه مرعشی، ۱۳۷۲، و چاپ دوم با اصلاحات و مقابله با نسخه دیگر، قم، انصاریان، ۱۳۷۵. یافتن این اثر جالب بود. من در اندیشه تدوین مقاله‌ای درباره برخی از آثار اهل سنت درباره دوازده امام بودم، کاری که بعدها به عنوان سنیان دوازده امامی در تاریخ تشیع آوردم. در همان حین، فهرست‌های مرعشی را مرور می‌کردم که چشمم به این اثر افتاد. کسی از این اثر خنجی اطلاعی نداشت و بعدها که نسخه دیگر هم یافت شد، اطمینان کامل حاصل شد. انصاریان، متن اردوی این کتاب را هم منتشر کرد.

۸۴. یادداشت‌های تاریخی درباره روزگار صفوی، وقایع سال‌های ۸۹۲ - ۱۰۴۲، مؤلف؟، به کوشش رسول جعفریان، قم، مورخ، ۱۳۹۵.

فهرست هشتاد سفرنامه حج قاجاری

دوره مجلد

در هشت مجلد اول سفرنامه های حج قاجاری، پنجاه سفرنامه و در مجلد نهم و دهم، جمعاً سی سفرنامه دیگر و مجموعاً هشتاد سفرنامه حج قاجاری و چند نمونه صفوی منتشر شد. بیشتر اینها تصحیح خود بنده است، اما شماری نیز از دیگران است که نامشان روی بخش مربوط آمده است. در اینجا، فهرستی از این هشتاد سفرنامه را بر اساس مجلد می آورم:

مجلد ۱: ۱. بیان واقع، خواجه عبدالکریم کشمیری، ۱۱۵۴ق؛ ۲. تحفة الحرمین، محمد رحیم الدین قادری، ۱۲۰۳ - ۱۲۰۴ق؛ ۳. تذکرة الطریق، حافظ محمد عبدالحسین کرناطکی، ۱۲۳۰ق؛ ۴. سفرنامه مکه، محمد ولی میرزا، ۱۲۶۰ق؛ ۵. سفرنامه مکه معظمه، میرزا جلایر، ۱۲۶۰ق؛ ۶. بزم غریب، محمدعلی بن محمدرضی بروجردی، ۱۲۶۱ق؛ ۷. سفرنامه مکه، میرزا علی اصغر خان اعتماد السلطنه، ۱۲۶۳ق.

مجلد ۲: ۸. سفرنامه مکه، سیف الدوله، ۱۲۷۹ق؛ ۹. گزارش سفر حج، بانو شاه جهان بیگم، ۱۲۸۰ق؛ ۱۰. حج منصور، یعقوب میرزای تبریزی، ۱۲۸۵ق؛ ۱۱. سفرنامه مکه، مؤلف ناشناخته، از سال ۱۲۸۸ق؛ ۱۲. منازل

- قمریه در سوانح سفریه، علی حسین بن خیرات علی، ۱۲۸۹ق.
- مجلد ۳: ۱۳. سفرنامه مکه، فرهاد میرزا، ۱۲۹۲ق؛ ۱۴. الوجیزه فی تعریف المدینه، میرزا محمد مهندس، ۱۲۹۲ - ۱۲۹۴ق؛ ۱۵. هدایت الحجاج، سید محمدرضا طباطبائی، ۱۲۹۶ق؛ ۱۶. سفرنامه مکه، نجم الملک، ۱۲۹۶ق.
- مجلد ۴: ۱۷. سفرنامه مکه، حسام السلطنه، ۱۲۹۷ق؛ ۱۸. سفرنامه مکه، عصمت السلطنه دختر فرهاد میرزا، ۱۲۹۷ق؛ ۱۹. سفرنامه منظوم حج، مشتری طوسی، ۱۲۹۷ق؛ ۲۰. سفرنامه مکه، میرزا عبدالحسین خان افشار، ۱۲۹۹ق؛ ۲۱. تیر اجل در صدمات راه جبل، ناشناخته، ۱۲۹۹ق؛ ۲۲. سفرنامه مکه، ناشناخته، ۱۲۹۹ق؛ ۲۳. سفرنامه منظوم حج، ناشناخته، ۱۳۰۰ق؛ ۲۴. سفرنامه مکه، رحمت الله بن ملاعاشور بخارایی، ۱۳۰۳ق.
- مجلد ۵: ۲۵. سفرنامه مکه، محمد حسین فراهانی، ۱۳۰۲ق؛ ۲۶. سفرنامه مکه، نایب الصدر شیرازی، ۱۳۰۵ق؛ ۲۷. سفرنامه مکه و عتبات، میرزا عبدالمجید مجدی، ۱۳۰۵ق؛ ۲۸. سفرنامه مکه، محمدرضا ظهیرالملک، ۱۳۰۶ق؛ ۲۹. روزنامه سفر حج، بانو علویه کرمانی، ۱۳۰۹ق.
- مجلد ۶: ۳۰. حج نامه، حاجی سلیم خان تکابی، ۱۳۱۰ق؛ ۳۱. سفرنامه منظوم حج، ناشناخته و بی تاریخ؛ ۳۲. سفرنامه منظوم حج، ناشناخته، ۱۳۱۴ق؛ ۳۳. سفرنامه مکه، ملا ابراهیم کازرونی، ۱۳۱۵ق؛ ۳۴. سفرنامه مکه، امین الدوله، ۱۳۱۶ق؛ ۳۵. گزارش حج سال ۱۳۱۶ق؛ ۳۶. سفرنامه عتبات و حج، ناشناخته، ۱۳۱۷ق؛ ۳۷. سفرنامه شهاب، عبدالسلام تربتی، ۱۳۱۷ق.
- مجلد ۷: ۳۸. روزنامه سفر عتبات و مکه مکرمه، وقار الدوله، ۱۳۱۷ق؛ ۳۹. سفرنامه مکه معظمه، حاجی عبدالله قراگوزلو، ۱۳۱۹ق؛ ۴۰. سفرنامه حج، رئیس الذاکریین، ۱۳۱۹ق؛ ۴۱. تفصیل سفر مکه معظمه، مدیر الدوله،

۱۳۲۱ق؛ ۴۲. سفرنامه مکه معظمه، مخبر السلطنه، ۱۳۲۲ق؛ ۴۳. سفرنامه مکه، میرزا داود وزیر وظایف، ۱۳۲۲ق؛ ۴۴. سفرنامه مکه، میرزا علی اصفهانی، ۱۳۳۱ق؛ ۴۵. سفرنامه مکه، ابوالقاسم مرجانی، ۱۳۳۱ق. مجلد ۸: ۴۶. سفرنامه مکه، محمد حسین منشی‌زاده، ۱۳۳۹ق؛ ۴۷. سفرنامه مکه، سید فخرالدین جزائری، ۱۳۴۰ق؛ ۴۸. سفرنامه مکه، ایازخان قشقائی، ۱۳۴۰ق؛ ۴۹. سفرنامه حج، سید احمد هدایتی، ۱۳۳۸ق؛ ۵۰. سفرنامه مکه، لطفعلی خان اعلائی، ۱۳۴۸ق.

مجلد ۹: ۵۱. جاده العاشقین سال ۹۵۶ - ۹۵۸ ق، شریف‌الدین حسین شریفی؛ ۵۲. اعجاز مکی (سفرنامه منظوم حج - دوره صفوی) سرایش واهب همدانی؛ ۵۳. سفرنامه مکه از سال ۱۲۴۰ ق، هدایت علی بن شیخ فضل علی؛ ۵۴. سفرنامه حج سال ۱۲۴۰ ق، محمداسماعیل ترخانی بن محمد مهدی سمیرمی؛ ۵۵. سفرنامه مکه ۱۲۶۴ - ۱۲۶۵ ق، عبدالرحیم بادکوبه‌ای؛ ۵۶. سفرنامه مکه، حاج محمد علی سیاح محلاتی؛ ۵۷. سفرنامه جلالیه سال ۱۳۱۴ ق، جلال‌الدین بن ابراهیم حسین عظیم‌آبادی؛ ۵۸. روزنامه سفر مشهد، مکه و عتبات ۱۳۱۵ - ۱۳۱۶ ق، میرزا حسن موسوی اصفهانی؛ ۵۹. سفرنامه مکه - فرنگ ناصری ۱۳۱۷ ق، ناصر السلطنه؛ ۶۰. سفرنامه مکه ۱۳۲۸ - ۱۳۲۹ ق، میرآقا نقیب‌الاشراف اهری؛ ۶۱. سفرنامه مکه ۱۳۱۷ ق، علی اصغر القاجار، ۶۲. سفرنامه مکه ۱۳۱۹ ق، حاج حسین آقا ملک؛ ۶۳. سفرنامه مکه ۱۳۲۵ ق، حاج محمد تقی جورابچی؛ ۶۴. سفرنامه مکه ۱۳۱۹ ق، حاج سید محمد فاطمی.

مجلد ۱۰: ۶۵. رساله در ذراع مکه، مولف؟، ۹۸۰ق، ۶۶. ذراع مدینه، فرش‌شی، ۱۰۳۷ - ۱۰۴۲؛ ۶۷. حاجی به ره کعبه و من طالب دیدار، محمد مسیح فسایی، ۱۰۹۱ق؛ ۶۸. حج‌نامه، الله یار صوفی نقشبندی سمرقندی (۱۱۳۳م)؛

۶۹. حالات الحرمین، محمد رفیع مراد آبادی، ۱۲۰۱-۱۲۰۲ ق؛ ۷۰. رساله در منازل الحج، بنده علی بن میرزا خیرات علی، ۱۲۱۹ ق؛ ۷۱. سفرنامه حج، ابوالقاسم بن علیرضا شیرازی، ۱۲۴۷ ق؛ ۷۲. سفرنامه مکه (مسالک السالکین)، کیکاوس میرزا، ۱۲۵۳ ق؛ ۷۳. سرور السامعین، ۱۲۷۱ ق؛ ۷۴. ارکان الحج ومسافت الطریق، عبدالرحمان قاری سمرقندی، ۱۲۷۷ ق؛ ۷۵. روزنامهچه سفر حج، فیروز علی حیدرآبادی، ۱۲۷۹-۱۲۸۰ ق؛ ۷۶. راه حج و اماکن مقدسه: سراج المناسک، اسماعیل مجاور و...، ۲۹۶ ق؛ ۷۷. سفرنامه حج، عباس میرزا بیگدلی جوینی، ۱۳۱۹ ق؛ ۷۸. سفرنامه مکه: از جدہ تا مدینہ، نصیر الملک، ۱۳۲۶-۱۳۲۷ ق؛ ۷۹. مشکلات راه حج، شرکت لنج و قرنطینہ، ناظم الملک، ۱۳۳۲ ق؛ ۸۰. سفرنامه عتبات، هند و حج، محمد حسین قزوینی، ۱۳۴۰ ق.

امروز

دیروز